

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KUR'AN'DAN ŞÜPHEYE DÜŞTÜKLERİ HUSUSLARDA ZINDIKLARA VE CEHİMİYE'YE REDDİYE

Müellif: İmam Ahmed bin Hanbel (H. 164-241)

Mütercim: Ebu Muhammed es-Selefi

www.muvahhid.info

MUKADDİME

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

Bize Ebu Tahir el-Mübarek bin el-Mübarek bin el-Ma'tuş kitabında haber verdi ki Ebu'l-Ganaim Muhammed bin Ahmed bin Muhammed el-Muhtedi Billah onlara icazet¹ yoluyla, Ebu'l-Kasım Abdu'l-Aziz bin Ali el-Ezci de onlara "Gulamu'l-Hallal" ünvanıyla tanınan Ebu Bekir Abdu'l-Aziz'den icazet yoluyla bildirdi ve dedi ki bana Hızır bin el-Musenna Sinan dedi ki bize Abdullah bin Ahmed bin Hanbel rahimehullah haber verdi ve dedi ki: Bu (kitap), babamın -Allah ona rahmet etsin- Zındıklara² ve Cehmiye'ye, Kur'an'ın müteşabihleri ve tevilleri hakkında şüpheyi düştükleri hususlara cevap olarak serdettiklerinden ibarettir.

Ahmed bin Hanbel -Allah ona rahmet etsin ve ondan razı olsun- dedi ki:

Allah'a hamd olsun ki O, rasullerin arasının kesildiği her fetret döneminde ilim ehlinden arta kalan kimseler bırakmıştır ki onlar sapmış olanları hidayete çağırmışlar ve onlardan gelen eziyetlere sabretmişler, (manen) ölmüş halde bulunan kimseleri Allahın kitabıyla ihya etmişler, körleri Allahın nuruyla basiretlendirmişler ve böylece iblisin öldürdüğü nice kimseler hayat bulmuş, nice yolunu şaşırıp sapmış kimseler hidayete kavuşmuştur. O ilim ehlinin insanların üzerinde bırakmış oldukları etki ne kadar güzelse

¹ Hadis öğrenim ve öğretim yollarından olan icazet, hocanın talebesine rivayet hakkına sahip olduğu hadislerin veya kitapların tamamını yahut bir kısmını rivayet etmesi için, yazılı veya sözlü olarak müsaade etmesidir.

² **Zındık** (çoğulu zenadika:zındıklar) kelimesi mecusilerin kutsal kitabı Zend-Avesta'yla bağlantılı bir kelime olup Zend-ik yani Zend'e bağlı, o kitapla amel eden demektir. İran'ın fethinden sonra Mecusilerin bir kısmı İslam'ı içten yıkmak amacıyla İslamı kabul etmiş gibi görünüp eski inançlarını devam ettirdiler. Örneğin zındıkların en büyük alameti biri hayır diğeri şer ilahı olmak üzere iki ilahın kainatı yönettiğine dair inanıştır ki buna Seneviyye (dualizm, ikicilik) ismi verilir. Bu inanç tamamen mecusilere aittir. Kısacası Zındık terimi Kur'an'daki münafık kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılır. Fıkıh kitaplarında içindeki küfrü ortaya çıkan münafıklara uygulanacak ahkam zındığın hükmü başlığı altında incelenmiştir. Ayrıca İslam toplumu içinde ve İslami kisveyle ortaya çıkmalarına rağmen küfür olan düşünceleri savunan batıniler, filozoflar ve vahdeti vücutçular da zındık olarak adlandırılmıştır. Bu eserde olduğu gibi bazı İslami kaynaklarda ise her türlü dinsiz, inkarcı akım zındıklık/zındıka olarak nitelenmiştir. Günümüzdeki komünizm ve masonluk gibi fikir akımları da zındıklık olarak değerlendirilebilir. Zaten kitabın ilerleyen sayfalarında zındıkların Kur'an'a yönelttikleri ithamları gördüğümüzde bunların benzerlerinin hatta bazen tıpatıp aynılarının günümüzdeki din düşmanları tarafından da dile getirildiğini ibretle müşahade edeceğiz.

insanların o ilim ehline verdikleri tepki o denli kötü olmuştur. Onlar aşırı gidenlerin tahriflerinden, batıl ehlinin sokuşturmalarından ve cahillerin te'villerinden Allah'ın kitabını arındırırlar. O cahiller ki bidat sancaklarını açmışlar, fitnenin dizginlerini serbest bırakmışlardır. Öyle ki onlar kitapta (Kur'an) ihtilafa düşmüşler, kitapla ihtilafa düşmüşler ama kitaptan ayrılma konusunda ittifak etmişlerdir. Onlar Allah'a karşı, Allah hakkında ve Allah'ın kitabı hakkında bilgisizce sözler sarf ederler; Allah'ın kalamından müteşabih olanlar hakkında konuşup şüpheye düşürerek cahil insanları aldatırlar. Saptıracıların fitnesinden Allah'a sığınınız.

ZINDIKLARA REDDİYE

Kur'an ayetlerinin birbiriyle çeliştiğini iddia eden zındıklara cevap

Birinci Mesele

Ahmed (rh.a); Allah Azze ve Celle'nin: "Şüphesiz ki ayetlerimizi inkar edenleri yakında ateşe atacağız. Derileri piştikçe azabı duysunlar diye, derilerini değiştirip yenileyeceğiz. Allah; Aziz, Hakim olandır." (en-Nisa 4/56) kavli hakkında dedi ki:

Zındıklar derler ki: 'Niçin onların isyankâr derileri yanıyor da yerine başka bir deri veriliyor? Allahu Teâlâ'nın "derilerini değiştirip yenileyeceğiz" kavlinden ancak şunu anlıyoruz ki Allah günahsız bir deriye azap edecektir.' Böylece Kur'an hakkında şüpheye düştüler ve onda gelişmeler olduğunu iddia ettiler.

Derim ki: Şüphesiz Allahu Teâlâ'nın "derilerini başkasıyla değiştirip yenileyeceğiz" sözü "onların derileri" manasında değildir, bu bilakis şu manaya gelir: "onların derilerini başkasıyla değiştireceğiz, değişmiş ve yenilenmiş haliyle"; zira onların derileri piştikçe Allah onları yenileyecektir.³ İşte bu, Kuran'da ancak âlimlerin bilebileceği

3 İmam Beğavi ilgili ayetin tefsirinde bu meseleyi şöyle izah etmektedir: "Şayet: Dünyada olmayan ve Allah'a isyan etmemiş bir deriye nasıl azap edilir? denilirse:

Cevaben şöyle denir: Her defasında o ilk deri yenilenir..

"Başka derilerle" denilmesi ise, niteliğinin değişmesi nedeniyledir. Örneğin:"Bu yüzüğümden,

türden amm ve hass hususlar, farklı vecihler ve bahisler olmasından ileri gelir.

İkinci Mesele

Azze ve celle'nin şu kavline gelince:

"Bu, (kâfirlerin) konuşamayacağı bir gündür. Onlara izin de verilmez ki özür beyan etsinler." (Murselat 77/35)

Ve şu kavli: "Sonra siz muhakkak kıyamet gününde Rabbinizin huzurunda birbirinizden davacı olacaksınız." (ez-Zumer 39/31)

Bu zındıklar derler ki: "Muhkem kelimada nasıl olur da bir yerde onlar konuşamaz diyor başka bir yerde ise "Sonra siz muhakkak kıyamet gününde Rabbinizin huzurunda birbirinizden davacı olacaksınız." diyor. Böylece kelamın bir kısmının bir kısmıyla çeliştiğini iddia ettiler ve Kur'an'da şüpheyne düşmüş oldular.

Bunun tefsirine gelince: "Bu, (kâfirlerin) konuşamayacağı bir gündür." kavli, mahlûkatın ilk diriltildiği zamandan itibaren 60 yıllık bir süreyi kapsar. Bu süre zarfında ne konuşabilirler ne de özür beyan edebilirler, zira özür beyan etmelerine izin verilmemiştir. Daha sonra ise konuşmalarına izin verilir, onlar da konuşmaya başlarlar. Azze ve Celle'nin şu kavli de bunun gibidir: "Günahkârları,

başka bir yüzük yaptım" denilir. İkinci yüzük birinci yüzüktendir. Ancak sadece yapım ve nitelik değişmiştir. Yine örneğin: Bir kimse arkadaşını sıhhatli bir halde terkedip sonra döndüğünde onu hasta ve bitkin bir halde gördüğünde arkadaşına: Ben, beni bıraktığından farklıyım, der. Aslında bu ilk kişidir. Ancak niteliği değişmiştir.

Süddi der ki: Deri, kafirin etinden bir deriyle değişir. Sonra deri, eti getirir. Sonra etten başka bir deri çıkarır. Denildi ki: Derinin kendisi azap edilmez, onun sahibi derisine azap edilir. Çünkü Allah daha sonra: "Ta ki azabı tatsınlar" buyurmuştur, "litezüka; o deri tatsın" diye buyurmamıştır. Abdulaziz İbni Yahya der ki: Allah (celle celaluhu) Cehennem'liklere acı çekmeyen deriler giydirebilir. Bu onlar için daha büyük bir azap olur: Derinin her yanışında, bu başka bir deriyle değiştirilir. Örneğin Allah: "Elbiseleri Katran'dandır." (İbrahim 14/50) buyurur. Elbiseler azap görmez, onlara azap verir. (Ta ki azabı tatsınlar. Şüphesiz Allah azizdir, hakimdir.)" (Beğavi, Mealim'ut Tenzil)

Rablerinin huzurunda başları öne eğilmiş olarak: «Ey Rabbimiz! Gördük ve dinledik, şimdi bizi geri çevir de salih bir amel işleyelim, çünkü biz artık kesin bir şekilde inanıyoruz.» derlerken bir görsen!” (es-Secde 32/12) İşte böylece onlara konuşma hususunda izin verildiği zaman konuşurlar ve davalanırlar. “Sonra siz muhakkak kıyamet gününde Rabbinizin huzurunda birbirinizden davacı olacaksınız.” kavli de işte böyledir. Sonra hesap ve zulmedenlere haklarının verilmesi vardır. Sonra, bütün bunların akabinde onlara şöyle denir: “Huzurumda çekişmeyin! Ben size daha önce uyarı göndermişim!” (Kaf 50/28) Ve bu sözle artık azap başlar.⁴

Azze ve Celle’nin şu kavline gelince:

“Allah kime hidayet verirse, o doğru yoldadır. Kimi de hidayetten uzak tutarsa, artık bunlar için Allah'tan başka hiçbir yardımcı bulamazsın. Ve biz, o kâfirleri kıyamet günü kör, dilsiz ve sağır oldukları halde, yüzleri üstü sürünerek haşredeceğiz. Varacakları yer cehennemdir; ateşi dindikçe onun ateşini artırırız.” (el-İsra 17/97)

Başka bir ayette ise şöyle buyuruyor:

“Cehennemdekiler, cennettekiler: «Bize biraz su akıtın veya Allah'ın size verdiği rızıktan bize de verin.» diye seslenirler. Cennettekiler de: «Allah, bunların ikisini de kâfirlere haram kıldı.» derler.” (el-A’raf 7/50)

(Zındıklar) derler ki: ‘Allah'ın muhkem kelimasında bu nasıl olur ki bir yerde “biz, o kâfirleri kıyamet günü kör, dilsiz ve sağır oldukları halde, yüzleri üstü sürünerek haşredeceğiz.” derken başka bir yerde ise onlardan bazılarının diğer bazı kimselere seslendiklerinden bahsetmektedir.’ İşte bundan dolayı Kur’an hakkında şüpheye düştüler.

Cennet ehlinin cehennemliklere (bkz: el-A’raf 7/44) ve cehennem ehlinin de cennetliklere seslenmesinin izahına gelince; gerçek şu ki onlar ateşe ilk girdiklerinde birbirleriyle konuşacaklar ve ez-Zuhruf 43/77.ayette anlatıldığı üzere Ey Malik! Rabbin bizim işimizi bitirsin! diye seslenirler. Malik de: Siz böyle kalacaksınız! der. Ayrıca «Ey Rabbimiz! Bizi yakın bir zamana kadar ertele de senin davetine

⁴ İbnu Abbas (r.anhuma) “O gün durumlar çeşitlidir. Bazan konuşacaklar, bazan da ağızlarına mühür vurulacaktır.” demiştir. (bkz: Taberi Tefsiri el-Murselat 77/35. ayetin açıklaması)

uyalım ve peygamberlere tabi olalım.» diyeceklerdir.” (İbrahim 14/44) Bir de: “«Ey Rabbimiz, kötü arzularımıza yenik düşerek sapık bir topluluk olduk.» diyeceklerdir.” (Mu’minun 23/106) Yani onlar kendilerine “Alçaldıkça alçalın orada! Bana konuşmayın artık.” (Mu’minun 23/108) denilene kadar konuşmaya devam edeceklerdir. Bundan sonra oracıkta kör, sağır ve dilsiz kesilirler, konuşma faslı biter ve sadece iç geçirmeler ve hırıltılar kalır. İşte zındıkların Allah'ın sözünde şüpheye düştükleri şeyin açıklaması budur.

Azze ve celle'nin şu kavline gelince:

“Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar.” (Mu’minun 23/101) ve ayrıca şu ayet:

“Onların (o ehl-i cennetin) bazıları bazılarına karşı teveccüh ederek soruşturmaya başlarlar. Onlardan birisi der ki: «Benim (dünyada iken) muhakkak bir arkadaşım var idi.»” (es-Saffat 37/50)

Şimdi bu zındıklar kelim-i muhkemde böyle bir -güya- çelişki nasıl olur diyerek bundan dolayı Kuran'dan şüpheye düştüler. İmdi, Allahu Teâlâ'nın “Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar.” (Mu’minun 23/101) kavli ikinci sura üflenip insanlar kabirlerinden kalktıkları zaman hakkındadır. İşte o zaman bulundukları yerde ne konuşurlar ne de birbirlerini soruştururlar. Ancak ne zaman ki hesaba çekilip de kimi cennet kimi de ateşe girer; işte o zaman dikkatlerini birbirlerine çevirip birbirlerini soruştururlar. İşte zındıkların şüpheye düştüğü şeyin açıklaması budur.

Üçüncü Mesele

Allahu Teâlâ'nın şu kavline gelince: «Sizi şu cehenneme sürükleyip-iten nedir?» (Cehennemlikler) derler ki; «Biz namaz kılanlardan değildik.» (Muddessir 74/42-43) Başka bir ayette ise: “Vay o namaz kılanların haline!” (Maun 107/4) buyrulmaktadır.

Zındıklar derler ki; Allah bir yerde namaz kılan bazı kimseleri kınayarak: “Vay o namaz kılanların haline!” buyururken bir kavmin ise namaz kılmadıkları için ateşe girdiklerini söylemektedir. İşte bundan dolayı Kuran'dan şüpheye düştüler ve onda -hâşâ- çelişki

olduğunu iddia ettiler.

Hâlbuki Azze ve Celle'nin: "Vay o namaz kılanların haline!" kavliyle münafıklar kastedilmektedir ki onlar gösteriş yapacakları vakte kadar namazlarından gafildirler. (bkz; Maun 107/6) Yani diyor ki onlar gösteriş yapma fırsatı olduğu zaman namaz kılarlar, olmadığı zaman kılmazlar.

«Sizi şu cehenneme sürükleyip-iten nedir? (Cehennemlikler) derler ki; «Biz namaz kılanlardan değildik.» kavli ise mümin ve muvahhidler (yani böyle olduğu halde namaz kılmayanlar [müt.notu]) hakkındadır. Zındıkların şüpheye düştükleri şey (in açıklaması [müt.notu]) işte budur.

Dördüncü Mesele:

Allahu Teâlâ'nın şu kavli; "Allah, sizi topraktan yaratmıştır." (Fatır 35/11) sonra şöyle demiştir: "Şüphe yok ki, Biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık." (es-Saffat 37/11) başka bir yerdeyse: "Andolsun ki, Biz insanı süzölmüş bir çamurdan yarattık." (Mu'minun 23/12) başka bir ayette: "Andolsun ki Biz; insanı, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık." (Hicr 15/26) ve nihayet: "O insanı pişmiş çamuru andıran kuru balçıktan yarattı." (er-Rahman 55/14) buyurmuştur. Kuran'dan şüpheye düşerek dediler ki bunlar, birbiriyle çelişiyor.

Biz ise deriz ki bu, Ademin yaratılışının başlangıcıyla alakalıdır. Allah onu ilk başta topraktan yaratmış; daha sonra -duruma göre- kırmızı, siyah ve beyaz çamurdan veya iyi ve kötü çamurdan/malzemeden yaratmıştır⁵. İşte bunun gibi onun soyundan gelenler de iyi-kötü, siyah-kırmızı ve beyaz olurlar. Daha sonra ise bu toprak çamur haline dönüşmüştür ki Azze ve celle'nin "çamurdan/ من طين" kavli buna işaret eder. Çamur birbirine yapışınca da yapışık (lasik/ لاصق) manasında yapışkan (lazib/ لازب) bir çamur haline gelmiş, daha sonra da "süzölmüş bir çamurdan" buyurmuştur. Yani sıkıldığı zaman parmakların arasından dökülen bir çamur demek istemiştir. Sonra şekillenmiş balçık haline dönüşmüş, ardından o balçık kuruyunca da

⁵ İmam Ahmed (rh.a) şu hadise işaret etmektedir: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: «Allah (celle celaluhu) yeryüzünün her tarafından alınan birer avuç topraktan Adem (a.s)'ı yarattı. İşte insanlar bu yüzden toprak gibi değişik değişiktir. Bazıları siyah, bazıları kırmızı, bazıları da beyazdır. Bazıları yumuşak, bazıları çirkef, bazıları da temizdir. (Ebu Davud; Tirmizi; Ahmed; İbni Hibban; Beyhaki rivayet etti. Tirmizi bu hadis için hasen-sahih dedi. Hakim bu hadis için Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir, dedi.)

ondan pişmiş çamuru andıran kuru balçığı var etmiştir. Yani diyor ki o, pişmiş çamuru andıran kuru balçık gibi ve o pişmiş çamurun vızıldaması gibi ses çıkartan bir balçığa dönüştü. İşte bu, Adem (as)'ın yaratılışının açıklamasıdır. Azze ve Celle'nin şu kavline gelince: "O ki, yarattığı her şeyi güzel kıldı ve insanın yaradılışına çamurdan başladı. Sonra onun zürriyetini bir nutfeden, hakir (zayıf) bir sudan yarattı." (es-Secde 32/7-8) İşte bu, onun zürriyetinin "sülale"den yani erkeklerden dökülen nutfeden (spermden) yaratılmasının başlangıcıdır. "Su" dan yani değersiz, zayıf bir nutfeden yaratıldığını ifade eden kavli de bu şekildedir. İşte zındıkların şüpheyeye düştükleri şey (in izahı [müt.notu]) budur.

Beşinci Mesele

Azze ve celle'nin şu kavli: "O, doğunun, batının ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir.» (eş-Şuara 26/28) ve şu kavli: "(O,) iki doğunun ve iki batının Rabbidir." (er-Rahman 55/17) ve bir de şu kavli: "Doğuların ve Batıların Rabbi (...)" (el-Mearic 70/40) hakkındadır. Zındıklar Kuran'dan şüpheyeye düşerek dediler ki: Muhkem kelimada böyle bir şey nasıl olur? (Yani bunlardan hangisi doğrudur, kaç doğu, kaç batı vardır diyerek itiraz ediyorlar. [müt.notu])

"Doğunun ve batının Rabbi" ifadesi gecenin ve gündüzün eşit olduğu gün hakkındadır⁶. Allahu teala işte o günün doğusuna ve batısına yemin etmektedir. "iki doğunun ve iki batının Rabbi" ifadesine gelince bu, yılın en kısa gününe⁷ ve yılın en uzun gününe⁸ delalet eder. Allahu teala işte o günün iki doğusuna ve iki batısına yemin etmektedir. "Doğuların ve Batıların Rabbi (...)" ifadesi ise senenin diğer günlerindeki doğulara ve batılara işaret etmektedir. İşte zındıkların şüpheyeye düştükleri şey(in açıklaması) budur.

Altıncı Mesele

Allahu Teâlâ'nın şu kavli: "Onlar senden azabımın bir an önce gerçekleşmesini istiyorlar. Oysa Allah sözünden caymaz ve Rabb'inin katındaki bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir." (el-Hacc 22/47) ve şu kavli: "Gökten yere kadar her işi O, düzenler. Sonra sizin hesabınıza göre bin yıl kadar tutan bir günde yine O'na

⁶ Ekinoks adı verilen bu durum 21 Mart ve 21 Eylül günlerinde meydana gelir.

⁷ 21 Aralık

⁸ 21 Haziran

yükselir." (es-Secde 32/5) ve şu kavli: "Birisi, yüksek derecelere sahip olan Allah katından, inkârcılara gelecek ve savunulması imkânsız olacak azabı soruyor. Ki Melekler ve ruh, miktarı elli bin yıl süren bir gün içinde O'na yükselir." (el-Mearic 70/4) hakkında zındıklar dediler ki: Böyle, bir kısmı bir kısmını nakzeden bir şey nasıl Allahın muhkem kelamı olabilir?

İmam Ahmed dedi ki: "Rabbi'nin katındaki bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir." kavli Allahu Teâlâ'nın gökleri ve yeri yarattığı günlerle alakalıdır. O günlerin her biri bin sene uzunluğundadır. "Gökten yere kadar her işi O, düzenler. Sonra sizin hesabınıza göre bin yıl kadar tutan bir günde yine O'na yükselir." kavli ise Cebrail (as)'ın Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e indiği ve ardından bin yıl kadar tutan bir günde tekrar semaya yükseldiği zaman hakkındadır. Bu, gökten yere 500 senelik bir seyahattir. Yani 500 yıllık bir iniş ve de 500 yıllık bir yükseliş ki bu da 1000 yıl eder. "Melekler ve ruh, miktarı elli bin yıl süren bir gün içinde O'na yükselir." kavlinde ise demek istiyor ki eğer Allah'ın azabı yaklaşmış olsa miktarı elli bin sene olan bir günde onu tamamlardı. Ki Allahu teala mahlûkata azabı -yani kıyameti- başlattıktan sonra dünya günlerine göre yarım günlük bir sürede tamamlayacaktır. "Biz kıyamet günü için doğru teraziler kurarız; hiçbir kimse hiçbir haksızlığa uğratılmaz. Yapılan amel, bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa, onu getirir (tartıya koyarız). Hesap görenler olarak da biz kâfiyiz." (el-Enbiya 21/47) kavli de böyledir. Yani hesabın ne kadar hızlı olduğunu anlatmaktadır.

Yedinci Mesele

Allahu Teâlâ'nın şu kavli: "Onların tümünü toplayacağımız gün; sonra da Allah'a ortak koşanlara: Nerede boş yere davasını güttüğünüz ortaklarınız diyeceğiz." (el-Enam 6/22) Onlar sanki müşrik değıllermiş gibi davrandılar ve bir başka ayette Allah'ın kavli: "Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler." (en-Nisa 4/42) Bunun üzerine onlar Kuran'dan şüphe ettiler ve Kuran'da çelişki olduğunu iddia ettiler. Allah'ın şu kavli: "Vallahi Rabbimiz biz müşriklerden değiliz." dediler ve o zaman orda ortak koştuklarını gördüler.

Ehli tevhid gibi Allah'a itibar etmeyenler derler ki onları diğerlerinden ayırdık. Sorduğumuzda denilir ki biz müşrik değiliz derler ve Allah onları ve putlarını topladığında der ki: "Nerede boş yere davasını

güttüğünüz ortaklarınız diyeceğiz." (el-Enam 6/22) sonra Allah dedi ki onlardan uzaklaşmadılar. Bunun üzerine dediler ki: "Vallahi rabbimiz biz ortak koşmadık." Onlar şirklerini gizlilikle gizlediler ve onların organlarına anlatmalarını emretti. Allah'ın kavli: "O gün onların ağızlarını mühürleriz: Yaptıklarını bize elleri anlatır, ayakları da şahitlik eder." (Ya-Sin 36/65) Allah Azze ve Celle'nin kavliyle onların organları şahitlik edip onların işledikleri şirki ortaya çıkarır.

Allah Azze ve Celle'nin kavli: "Kıyamet koptuğu gün günahkârlar kısa kaldıklarına yemin ederler." (er-Rum 31/55) ve Allah'ın kavli: "Dünyada sadece 10 gün kaldınız." (Ta-Ha 20/103) ve Allah'ın şu kavli: "Bir günden fazla kalmadınız." (Ta-Ha 20/104) ve şöyle buyurdu: "Çok az kaldığınızı sanırsınız." (el-İsra 17/52) Zındıklar bu yüzden o vakit şüpheye düştüler.

Allah'ın kavli: "10 gün kaldığınızı sanırsınız." ve bu yüzden kabirlerinden çıktıklarında yalanladıkları diriliş emrinin gerçek olduğunu gördüler. Bazıları bazılarına kabirde "10 gece" kaldığınızı sanırsınız dedi sonra 10 geceyi çok buldular bunun üzerine dediler ki kabirde herhalde "bir gün kadar" kaldık sonra bir günü çok buldular ve dediler ki herhalde bir günden de daha "az bir süre" kaldık ve sonra bu süreyi de çok buldular ve dediler ki herhalde bir saat kadar kaldık. Bu zındıkların bunda şüpheye düştüğü şeyi açıklar.

Ve Allah'ın kavli: "Allah'ın peygamberlerini toplayıp: size ne cevap verildi dediği gün." (el-Ma'ide 5/109) dediler: "bizim hiçbir bilgimiz yok." (el-Ma'ide 5/109) ve başka bir yerde Allah'ın kavli: "Şahitler de: İşte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir, diyecekler." (Hud 11/18) ve bunun üzerine dediler ki:

Muhkem kelimada nasıl olur da bir yerde "bizim hiçbir bilgimiz yok" denilirken başka bir yerde size bunlardan haber verilip onlara deniliyor ki "İşte bunlar Rablerini yalanladılar." Kur'anın bir kısmının diğer kısmını nakzettiğini iddia ettiler.

Allah'ın kavli: "Allah peygamberleri toplayıp size ne cevap verildi dediği gün" onlara sorulur ve sonra cehennem kükrer ve denilirki neden tevhidden kaçınır ve aklınıza uyarsınız. Sonra cehennem kükrer ve bunun üzerine derler ki "bizim hiçbir bilgimiz yok." Sonra akılları onlara döner daha sonra derler ki "işte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir" ve bu zındıkların şüpheye düştüğü şeyi açıklar.

Sekizinci Mesele

Allah'ın kavli: "Yüzler vardır ki o gün ıslı ıslı parlayacak Rablerine bakacaklardır."(Kıyamet 75/23) ve Allah'ın bir başka ayetteki kavli: "Gözler onu göremez hâlbuki o gözleri görür." (el-Enam 6/103) Zındıklar dedi ki: Nasıl olur bu önce 'onların rablerine bakacaklarını' haber verir ve başka bir ayette 'Gözler onu göremez hâlbuki o gözleri görür.' demektedir. Bunun üzerine Zındıklar Kur'an da şüpheyne düştüler ve Kur'an'ın bir kısmının bir kısmını nakzettiğini açıkladılar.

Allah'ın şu kavli 'yüzler vardır ki o gün ıslı ıslı parlayacak ve Rablerine bakacaklar' yani Rablerini görecekler cennette demektir. Yine Allah'ın kavli 'Onu görmek devamlı olmayacak' yani burada da dünyada görülemeyeceği anlaşılır ahirette değil.

Bu konuda Yahudiler Musa'ya dedi ki: "Bize Allah'ı apaçık göster...hemen onları yıldırım çarptı." (en-Nisa 4/153) Onlar 'bize Allah'ı apaçık göster' demelerinden dolayı öldüler ve böylelikle cezalandırıldılar.

Ve müşrik Kureyş nebiye (sallallahu aleyhi ve sellem)'e dediler ki onu bize getir. Allah'ın kavli: "Allah'ı ve melekleri önümüze getirin." (el-İsra 17/92) Bunun üzerine nebiye (sav)e sordular bu mesele hakkında Allahu Teâlâ'nın kavli: "Yoksa siz daha önce Musa'ya sorulduğu gibi peygamberinize sorular mı sormak istiyorsunuz." (el-Bakara 2/108) şeklinde oldu. 'Bunun üzerine dediler ki bize Allah'ı apaçık göster ve hemen onları yıldırım çarptı' ve Allah subhanehu onlara şu haberi verdi 'yüzler vardır ki o gün' yani dünyada devamlı olmaksızın ahirette onlar 'onu görecekler.' İşte zındıkların şüpheyne düştüğü şeyin açıklaması budur.

Dokuzuncu Mesele

Musa dedi ki: "Sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim." (el-Araf 7/143) ve sihirbazlar derki: "Biz ilk iman edenler olduğumuz için Rabbimizin hatalarımızı bağışlayacağını umarız." (eş-Şuara 26/51) ve resul (sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki: "Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi alemlerin Rabbi olan Allah içindir...ve ben müslümanların ilkiyim." (el-Enam 6/162-163)

Zındıklar dediler ki; nasıl olurda Musa derki ben müslümanların ilkiyim ve ondan önce İbrahim müminlerden olmuş ve Yakup ve İshak da. Ve nasıl olurda Musa müminlerin ilkiyim der. Ve sihirbaz dedi ki 'müminlerin ilkiyim' ve o zaman nasıl olur da nebi 'ben müminlerin ilkiyim' der. Ondandır birçok müslüman olmuşken mesela İsa. Ve bunun üzerine Kur'an da şüpheyeye düştüler ve dediler ki Kur'an'da -haşa- çelişki vardır.

Musa'nın kavli: "Ve ben müminlerin ilkiyim ve bunun üzerine o vakit Rabbi onunla konuşunca Rabbim bana kendini göster seni göreyim dedi. Sen beni asla göremezsın dedi." (el-Araf 7/143) ve dünyada onu ölüden başka gören yok bunun üzerine: "Rabbi dağa tecelli edince onu yerle bir etti ve Musa baygın düştü. Ayılınca dediki seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim ve ben müminlerin ilkiyim." (el-Araf 7/143) yani doğrulayanların ilki. O ölülerden başka onu dünyada gören herhangi biri değildi. Sihirbaz dedi ki 'müminlerin ilki' yani doğrulayanların ilkiyim. Musa (as) Mısırlı Kıptilerdendi. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) der ki 'Ben müslümanların ilkiyim' yani Mekkeli. İşte zındıkların şüpheyeye düştüğü şeyin açıklaması budur.

Onuncu Mesele

Allahın kavli: "Firavun'un ailesini azabın en şiddetlisine sokun." (Gafir 40/46) Ve bir başka ayetteki kavli: "Kâinatta hiç kimseye etmediğim azabı ona edeceğim." (el-Ma'ide 5/115) Ve yine bir başka ayette derki: "Şüphe yok ki münafıklar cehennemim en alt katındadırlar." (en-Nisa 4/145) Bunun üzerine Kur'an da şüpheyeye düştüler ve dediler ki; Kur'an'ın bir kısmı diğer bir kısmını nakzetmektedir.

Allah'ın kavli 'Firavunun ailesini azabın en şiddetlisine sokun' yani azap orda kısım kısım ve onlarda en şiddetlisindeler. Ve bir başka yerde 'kâinatta hiçbir kimseye etmediğim azabı ona edeceğim.' Ve orda Allah onları domuza çeviriyor ve onları insandan dönüştürerek azaplandırıyor. Onları azaplandırmıyor, onları insandan çevirerek cezalandırıyor.⁹ Ve sonra diyor ki 'münafıklar cehennemim en alt katındadırlar.' Cehennemim 7 kapısı vardır: haviye, sakar, sa'ir,

⁹ Buradaki ifadede çelişki gibi görülen azap ve ceza ile kastedilen husus şu şekilde açıklanabilir. Bu dünyada verilen karşılık ceza olarak adlandırılmaktayken ahirette verilen karşılık ise azap olarak adlandırılmaktadır. Yani Allah onları domuza çevirerek bu dünyada cezalandırmıştır oysa Firavun ve ailesine ahirette çok büyük bir azap vardır.

cahim, leza, hutame ve cehennem.¹⁰ Onlar ise onun en alt katındalar.

Allahu Teâlâ'nın bir başka kavli de: "Onlar için kuru dikenden başka yemek yok." (el-Gaşiye 88/6) Sonra (yine başka bir yerde) derki: "Şüphesiz zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir." (Duhan 44/43-44) Zındıklar dediler ki: Fakat onlar için kuru diken olduğu bildirilmiştir. İşte onlar Kur'an da şüpheyeye düştüler ve dediler ki Kur'an'da -hâşâ- çelişki vardır.

Allah'ın kavli 'onlar için kuru dikenden başka yemek yok.' Yine Allahın kavli 'onların yemeği zakkumdur.' Bu kısım da onlara dikenden başka zakkum yediriliyor ve diyor ki Allahu Teâlâ 'zakkum ağacı günahkârların yemeğidir.' İşte zındıkların şüpheyeye düştüğü şeyin açıklaması budur.

Onbirinci Mesele

Allahın kavli: "Bu Allah'ın inananların yardımcısı olmasından dolayıdır. Kâfirlere gelince onların yardımcıları yoktur." (Muhammed 47/11) Sonra bir başka ayetteki kavli: "Sonra insanlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülürler." (el-Enam 6/62) Bunun üzerine dediler ki: Muhkem kelimada nasıl olur da bir yerden 'Sonra insanlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülürler.' demektheyken ve başka bir ayette Allahın kavli 'Kâfirlere gelince onların yardımcıları yoktur.' demektedir. Bunun üzerine onlar Kur'an da şüpheyeye düştüler.

Bunun üzerine Ahmed bin Hanbel (şöyle dedi): Allah iman edenlerin mevlasıdır ve onlara yardım eder. Oysa kâfirlerin mevlaları yoktur ve onlara yardım da edilmez. Allah'ın kavli 'sonra insanlar gerçek sahipleri olan Allaha döndürülürler' peki bu dünyada batıl sahipleri ne olacak! İşte zındıkların şüpheyeye düştükleri şey(in açıklaması) budur.

Onikinci Mesele

Allah'ın kavli: "Allah, adil olanları sever." (el-Ma'ide 5/42) ve bir

¹⁰ Cehennemin 7 kapısı bazı müfessirlerce cehennemdeki yedi tabaka olarak adlandırılmıştır. Bazı rivayetlere göre ilk tabaka olan Haviye günahkâr müminler için, Sakar Yahudiler için, Sa'ir Hristiyanlar için, Cahim Sabiler için, Leza ateşperestler için, Hutame putperestler için ve pek çok farklı isimle adlandırılan yedinci kapı (tabaka) cehennem ise münafıklar içindir.

başka ayette Allah'ın kavli: "Hak yolundan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır." (Cin 72/15) ve bunun üzerine dediler ki; nasıl olurda muhkem kelimada böyle hükümlere yer verilir?

Dediğine göre 'sapanlara gelince onlar cehenneme odun olmuşlardır' yani yaratılıştan O'na sundukları kulluğa kadar Allah onlara adaleti uyguladı, onlara adaletli olanı yaptı. Sonra da dediki 'aralarında adaletle hükmet. Allah adil olanı sever'. Ve dedi ki onlar kendi aralarında ve insanlar arasında adil oldular. 'Allah adil olanı sever' ve Allahın başka bir ayetteki kavli: "Doğrusu onlar sapıklıklarına devam eden bir gürühtür." (en-Neml 27/60) yani şirk koşandılar. İşte zındıkların şüpheyeye düştükleri şeyin açıklaması budur.

Onüçüncü Mesele

Allah'ın kavli: "Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerine velidirler." (et-Tevbe 9/71) ve bir başka ayetteki kavli: "İman edipte hicret etmeyenlere gelince: Onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur." (el-Enfal 8/72) Zındıklar manasını anlamadılar ve Kuran'ın bir kısmının diğer bir kısmını nakzettiğini söylediler.

Bunun üzerine (Allah'ın) kavli 'iman edip hicret etmeyenlere gelince onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur' yani miraslarından bu konuda Allah müminlerin üzerinde hüküm vermiştir. Medine'ye hicret etmeyenlerle hicret edenler birbirlerine mirasçı olamaz. Bir adam Medine'de öldüğü zaman nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ile birlikte Mekke'deki hicret etmemiş olanlar, mirasçı olmadılar. Hakeza bir adam Mekke'de öldüğünde velisi olan muhacir nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ile birlikte onun mirasını almadı. Muhacir bunun üzerine derki 'iman edip hicret etmeyenlere gelince onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur.'

Hicret edenler çoğaldığında bu miras, hicret eden veya hicret etmeyen velilerine geri döndü. Ve bunun üzerine yine Allah'ın kavli: "İman edip hicret edenler...Allah'ın kitabına göre, yakın akrabalar birbirine (varis olmaya) daha uydundur." (el-Enfal 8/75) Ve yine (Allah'ın) kavli: "Mümin erkekler ve mümin kadınlar da birbirine varistirler." (et-Tevbe 9/71) yani dinde mümin müminin velisi olur. İşte zındıkların şüpheyeye düştükleri şeyin açıklaması budur.

Ondördüncü Mesele

Allah'ın iblise kavli: "Şüphesiz kullarım üzerinde senin bir hâkimiyetin yoktur." (el-Hicr 15/42) ve: "Musa öldürdüğü zatın yanında bu şeytanın işidir dedi." (el-Kasas 28/15) ve Kuran'da şüpheyeye düştüler ve dediler ki Kuran'da –hâşâ- çelişki vardır.

Ancak Allah'ın kavli 'kullarımın üzerinde senin hâkimiyetin yoktur' derken Allah'a dinde halis olan kullarımın üzerinde iblisin hakimiyeti yoktur demektir. Dininde yâda Rabbine ibadetinde doğru yoldan sapan ve daha sonra önceki günahını ve şirkini düzeltene iblisin gücü yetmez. Dininde doğru yolda olduğunda Allah subhanehu onu dininde kurtarır. Ve Musa'nın kavli 'bu şeytanın işidir' yani şeytan onu güzelleştirdi aynı şekilde Yusuf'a Adem'e ve Havva'ya da güzelleştirdi ki onlar Allah'ın muhlis kullarındandırlar. İşte zındıkların şüpheyeye düştüğü şeyin açıklaması budur.

Onbeşinci Mesele

Allah'ın kavli: "Bugüne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi Biz de bugün sizi unuturuz." (el-Casiye 45/34) ve yine bir başka ayetteki kavli: "Kitapta bulunur. Rabbim ne yanılır ne de unuttur." (Ta-Ha 20/52) ve zındıklar Kuran'da şüpheyeye düştüler.

Allah'ın kavli 'bu güne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi Bizde bugün sizi unuturuz' derki onları ateşte terk ederiz. 'Unuttuğunuz gibi' amellerinizi terk ettiğiniz gibi 'Bizde bugün sizi' terk ederiz. Ve yine kavli kitabında 'Rabbim ne yanılır ne de unuttur.' derki hafızasından gitmez ve onu unutmaz.

Onaltıncı Mesele

Allahu Tealanın kavli: "Âmâyı kıyamet günü haşrettiğimizde Allah'a derki: Ey Rabbim Beni niçin kör olarak haşrettin. Oysa ben hakikaten görür idim." (Ta-Ha 20/125) ve bir başka ayetteki kavli: "Bugün artık gözün keskindir." (Kaf 50/22) ve dediler ki: Muhkem kelimada nasıl olur da bir yerde 'o amadır' denir ve yine kitapta denilir ki 'bugün artık gözüm keskindir' bunun üzerine Kuran'da şüpheyeye düştüler.

Allah'ın kavlinde: "onu kıyamet gününde haşrettiğimizde ama kendini savunur ve derki Rabbim beni niçin kör olarak haşrettin ve

sanki görürmüş gibi savunur kendini ve ona karşı taraftan şöyle söylenir. İşte o gün onlara tüm haberler körleşmiştir." (el-Kasas 28/66) ve yine Allah'ın kavli: "Onlar birbirlerine de soracaklar." (el-Kasas 28/66) 'bugün artık gözün keskindir' denildiğinde burada kâfir kabrinden çıkıp yükseldiğinde gözleri görür ve gözlerini kırpmıştırmadan görür, hatta iki gözü de görür ve diriliş emrini yalanlayamaz. Ve denir ki: "Sen bundan gafletteydin derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir." (Kaf 50/22) Ve denilir ki 'perdeni kaldırdık' ahirette gözün keskindir, keskin bakarsın, kırpmıştırmazsın gözünü hatta iki gözünü, yalanlayamaz diriliş emrini. İşte zındıkların şüpheye düştüğü şeyin açıklaması budur.

Onyedinci Mesele

Allah'ın Musa'ya kavli: "Çünkü Ben sizinle beraber iştir ve görürüm." (Ta-Ha 20/46) ve yine bu konudaki bir başka kavli: "Biz sizinle beraberiz iştirmektediriz." (eş-Şuara 26/15) Zındıklar dediler ki nasıl 'ben sizinleyim.' der ve bir başka ayetteki kavli: 'biz sizinle beraberiz ve iştirmektediriz.' iken? ve işte bu yüzden Kuran'da şüpheye düştüler.

'Ben sizinle beraberim' kavlinde sözlük anlamı mecazidir denilir ki bir adama bir adam için seni yontarım üzerine bu yaptığım ile rızıklanırsın ve Allah'ın diğer kavli 'çünkü ben sizinle beraberim iştir ve görürüm.' bu caizdir. Lügatte denir ki bir adam tektir bir başka adamı ödüllendiririm bu yapacağım hayırla.

CEHMIYE'YE REDDİYE

Kur'an ayetlerinin birbiriyle çeliştiğini iddia eden Cehmiye'ye cevap

I- Cehmiyenin Allah İnancı

İmam Ahmed (rahimehullah) diyor ki: İşte Cehm ve taraftarları da¹¹ bu şekilde insanları Kur'an'ın ve hadislerin müteşabihlerine davet ettiler. Böylece hem kendileri saptılar, hem de sözleriyle birçok insanı saptırdılar. Allah'ın düşmanı Cehm hakkında bize ulaşan bilgiler şunlardır: Horasan'ın Tirmiz kentindendir. Âlimlerle girdiği polemikleri ve bazı kelami görüşleri vardır. Genellikle Allah hakkında düşünceler ileri sürerdi. Bir gün "Semeni"¹² adı verilen müşrik bir toplulukla karşılaştı. Bunlar Cehm'i tanıdılar ve ona dediler ki:

Seninle tartışalım. Eğer bizim kanıtlarımız karşısında yenilirsen bizim dinimize girersin. Biz senin kanıtlarına cevap veremezsek, senin dinine gireriz. Cehm'e söyledikleri şuydu:

Sen bir tanrının olduğunu söylemiyor musun? Evet, dedi, söylüyorum. Dediler ki:

Peki, bu tanrını gördün mü? Hayır, dedi. Ya sözlerini duydun mu? dediler. Hayır, dedi. Kokusunu aldın mı? dediler. Hayır, dedi. Hissettin mi? dediler. Hayır, dedi. Ona hiç dokundun mu? dediler. Hayır, dedi. Dediler ki:

¹¹ Cehmiye, Cehm bin Safvan et-Tirmizi'ye müntesib olanlardır. Sıfatları nefyetmeyi ve ta'tili açıkça dile getiren odur. O ise bu kanaatleri Abdullah bin Halid el-Kasri'nin, Vasit'ta kurban niyetine kestiği el-Cad bin Dirhem'den almıştır. el-Ca'd ise Harran'lı Sabii filozoflarla ilişkiye geçmişti. O aynı şekilde dinlerini tahrif eden ve Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e büyü yapan, büyücü Lebid bin el-A'sam ile bağlantıları bulunan ve dinlerini tahrif eden bir takım Yahudilerden bazı şeyler de öğrenmişti. (Geniş bilgi için bkz: el-Akidet'ut Tahaviyye ve şerhi sf 539 ve krş için Türkçe terc. Sf 456)

¹² - "Sumeniyye" de denilen bu topluluk Hind filozoflarından (İndo-Budist felsefeciler olarak bilinmekle beraber aynı zamanda Harranlı müşrik felsefeciler de aynı isimle adlandırılmıştır. Mesudi el-Tenbih ve'l-İşraf 138-139) bir gruptur. Bunlar maddi olarak hissedilenler dışındaki şeylerin bilgisini inkar ederler. Böyle materyalist bir topluluk olmalarına karşın el-Fark Beyne'l-Firak muellifi Abdu'l-Kahir Bağdadi'nin verdiği bilgiye göre tenasuhu yani reenkarnasyonu kabul etmektedirler. (bkz, a.g.e 12. bölüm: Ashabu't tenasuh) Kısacası bu grubun batini/ezoterik görüşlere sahip bir tür gizli cemiyet olduğu söylenebilir. Yukarda ki dipnotta kaydettiğimiz hususlar da göz önünde bulundurulursa Cehmiyye'nin de diğer bid'at fırkalarında olduğu gibi Yahudiler ve de masonluğa benzer bir takım çevrelerin İslam toplumuna soktuğu bir fitne unsuru olduğu rahatlıkla görülür.

Onun ilah olduğunu nereden biliyorsun? Bu soru karşısında Cehm şaşırıldı ve kırk gün boyunca nasıl bir kanıtla cevap vereceğini düşündü.¹³ Sonra, Hristiyan zındıkların kanıtlarına benzer bir kanıt bulabildi. Şöyle ki, Hristiyan zındıklar, Meryem oğlu İsa'nın içindeki ruhun, Allah'ın zatından olan ruhu olduğunu ileri sürüyorlar. Allah, bir şey meydana getirmek istediği zaman, bir mahlûkun içine girer, o mahlûkun diliyle konuşur ve onun dilinden dilediğini emreder, dilediğini yasaklar. O gözlerin göremediği bir ruhtur...

Cehm bu kanıtı alır ve Semeni olan kişiye şöyle der:

Sen, içinde bir ruh olduğunu söylemiyor musun? Adam: Evet, der. Peki, sen ruhunu gördün mü? diye sorar. Hayır, görmedim, der. Sözlerini duydun mu? diye sorar. Hayır, der. Onu hissettin mi veya ona dokundun mu? diye sorar. Hayır, cevabını verir. Bunun üzerine şöyle der:

İşte Allah da böyledir. Yüzünü göremezsin, sesini işitemezsin, kokusunu alamazsın. O gözler tarafından görülemez. Bir mekanda olup da başka bir mekanda olmaması söz konusu değildir.

O, bu iddiasına dayanarak olarak müteşabihattan olan üç tane ayet buldu:

1- "O'nun benzeri olan hiçbir şey yoktur." (eş-Şura 42/11)

2- "Göklerde ve yerde Allah O'dur. Gizlinizi ve açığınızı bilir; kazanmakta olduklarınızı da bilir." (el-Enam 6/3)

3- "Gözler O'nu idrak edemez; O gözleri idrak eder; O Latif'tir, her şeyden haberdardır." (el-Enam 6/103)

İşte mezhebinin esasını bu üç ayetler üzerine bina etmek suretiyle Kuran'ı kendi kafasına göre te'vil etti ve Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hadislerini de yalanladı. Ve bir kimse Allahın Kuran'da kendisini tavsif ettiği yahut Rasulullah'ın söylediği şekilde vasfederse kafir olup Müşebbihe'ye¹⁴ dahil olur, dedi ve bu sözlerle bir çok

¹³ Bu süre zarfında namazı terk ettiği ve hiçbir ilaha ibadet etmeden durduğu söylenir.

¹⁴ Allah'ı yaratıklarına benzeten fırkaya verilen isim. Cehm bin Safvan (öl. 128/746) Allah'ın sıfatlarını inkar edip tatile saptıktan sonra buna bir tepki olarak Allah'ı insanlara benzetme hareketi başlamıştır. Allah'ı cisim olarak tasavvur eden Mücessime fırkası da bu akımın içinden doğmuştur. Gerçek Müşebbihe'nin en önemli temsilcisi Hişam bin Hakem adındaki bir Şii'dir. –

kimseyi insanı saptırdı. Basra'da kendisine Ebu Hanife'nin ve Amr bin Ubeyd'in¹⁵ ashabından birçok kimse tabi oldu. Bu suretle Cehm "Cehmiyye" dinini kurmuş oldu.

Halk, onlardan Allahu Teâlâ'nın "ليس كمثله شيء" yani "O'nun benzeri olan hiçbir şey yoktur." eş-Şura 42/11 kavli hakkında sorduğu zaman onlar bunu "eşyadan O'nun benzeri hiçbir şey yoktur, nasıl Arş üzerinde bulunuyorsa yedi kat yer altında dahi öylece bulunmaktadır. Hiçbir mekan ondan hali değildir; zaten O, şu veya bu mekanda değildir. Konuşmamıştır ve konuşmayacaktır. Ne dünyada ne de ahirette onu kimse göremez. Herhangi bir sıfatla ve de herhangi bir fiil ile ne tavsif olunur, ne de bilinir! O'nun gaye ve müntehası (yani ucu bucağı, belli bir sınırı) yoktur. Akıl ile idrak olunamaz, O bütünüyle "vech (yüz, zat)"dir, bütünüyle ilimdir, bütünüyle "sem' (işitme)"dir, bütünüyle "basar (görme)"dir, bütünüyle nurdur, bütünüyle kudrettir. O'nda iki şey bir arada bulunamayacağı gibi birbiriyle çelişkili iki sıfat da bulunamaz. Onun aşağısı yukarısı, etrafı yönü olmadığı gibi sağı solu da yoktur. Ağır olmadığı gibi hafif de değildir. Onun rengi de cismi de yoktur. Ma'mul (yani kendisine bir iş veya te'sir icra edilmiş) ve ma'kul (yani akılla idrak edilebilir) değildir. Ve O, kalbine gelip de bilmiş olduğun her şeyin hilafınadır." şeklinde açıklıyorlar.

Ahmed (rahimehullah) dedi ki: Biz O (celle celaluhu) bir şeydir diyoruz onlar ise "O bir şeydir, fakat diğer şeyler gibi değildir. Akıl sahipleri ise bunun "O, bir şey değildir" demek olduğunu anlarlar. Bu suretle onların hiçbir şeye iman etmedikleri fakat zahiren söyledikleri şeylerle kendilerinden belayı (yani mürtetlere ve zındıklara uygulanan ölüm cezasını) defetmeye çalıştıkları insanlar nezdinde açıklık kazanmış oldu. Kendilerine: "Kime ibadet ediyorsunuz?" diye sorulduğu zaman, "Bu mahlûkatın işlerini düzenleyene ibadet ediyoruz" cevabını verirler. "Peki, bu mahlûkatın işlerini düzenleyen zat hiçbir sıfatla bilinemeyen, meçhul bir varlık mıdır?" dediğimiz zaman onlar "evet" diyorlar. Şu halde müslümanlar, sizin hiçbir şeye ibadet etmediğinizi ve ancak zahiren gösterdiğiniz şeylerle kendinizden belayı defetmeye çalıştığınızı iyi bilmişlerdir, deriz. Sonra bunlara, "O, işleri düzenleyen yüce varlık

Haşa- Allah'ın boyunun kendi karışıyla yedi karış olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca Kerramiye mezhebi de Müşebbihe sınıfından sayılabilir. Bir de Cehmiyye, Mutezile gibi bazı dalalet fırkaları Allah'ın sıfatlarını ispat ettikleri için Ehli sünneti Müşebbihe olmakla itham ederler.

¹⁵ Mu'tezile'nin kurucularından olup, Hasan el-Basri'nin öğrencisiyken büyük günah işleyenin hükmü konusunda ondan ayrılan Vasil bin Ata'nın arkadaşıdır.

Musa'yla konuştu" dediğimiz zaman "Hayır O konuşmadı ve konuşmaz, çünkü kelimeler ancak bir organ, uzuv vasıtasıyla olur, Allah'ta ise organ olmaz" cevabını verirler. Cahil bir adam bunların sözlerini işittiği zaman, Allah'ı en çok tazim edenlerin bunlar olduğunu zanneder. O bilmez ki bunların sözleri dalalet ve küfre döner ve yine anlamaz ki onlar Allah hakkında ancak iftira içeren sözler sarf ederler.

II- Cehmiyenin Ca'l kelimesine verdiği anlam ve Kur'an hakkındaki inancının reddedilmesi

HALK'UL KUR'AN MESELESİ

Yaratma (Halk) ve kılma (ca'l) arasındaki fark

Cehmi'ye sorulacak şeylerden olmak üzere ona şöyle denilir: Kur'an'ın mahlûk olduğuna dair Cenabı Allah'ın Kuran'da herhangi bir haberini buluyor musunuz? Elbette bulamaz. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hadislerinde Kur'an mahlûktur dediğini buluyor musunuz? Şüphesiz bulamaz. Şu halde bu sözü nereden çıkartıyorsunuz, denildiği zaman derhal Yüce Allah'ın: **إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ** "Düşünüp anlayasınız diye gerçekten Biz, onu Arapça bir Kur'an kılmışızdır." (ez-Zuhruf 43/3) kavlinde, diyecek. Zann ediyor ki bu ayette geçen "ca'l", "halk" manasındadır. Bu suretle müteşabih sözlerden bir söz ortaya atıyor ki bununla müteşabihin tenzilinde ilhad kastedenler ve te'vilinde fitneye yol açmak isteyenler delil getirirler.

Şunu izah edelim: Kur'an-ı Kerim'de yaratma (halk)'nın fiil ve kavillerinden hikâye yoluyla zikr olunan "ca'l" iki manada kullanılmıştır: **الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ** "Onlar Kuran'ı parça-parça kıldılar." (el-Hicr 15/91) Kavlindeki "ca'l" tesmiye yani isimlendirme manasındadır. Çünkü müşrikler, Kur'an hakkında şiirdir, evvelkilerin haberleridir ve sayıklamadır, karma karışık rüyalar diyordular." **وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنِائًا** "Onlar, Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar." (ez-Zuhruf 43/19) Ayet-i kerimesi "Bunlar, melekleri dişi olarak isimlendirdiler" manasına gelir.

Bununla beraber Kuran'da (Ca'l) tesmiye manasından başka manalarda da zikredilmiştir. Örneğin şu ayette olduğu gibi: **يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانٍ** "parmaklarını kulaklarına tıkıyorlar." (el-Bakara 2/19) Bu ayette

geçen "Ceale" fiili kulların fiillerinden bir fiili ifade etmek için kullanılmıştır. "إِذَا جَعَلَهُ نَارًا" (...) "Demiri bir ateş haline getirince..." (el-Kehf 17/96) kavlinde de bir fiil, iş manasındadır. İşte bunlar mahlûkatın kıldığı (ca'l ettiği) şeylerdir.

Sonra Allahu Teâlâ'nın kendi emrinde yaratıcılığa/halikiyyete taalluk eden (ca'l) ancak halk (yaratma) manasında olur ve ancak "halk" makamına kaimdir ve ondan ayrılmaz. Halk manasına "ca'l" kullanılan yerlerden olmak üzere şu ayetleri zikredebiliriz: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ "Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur." (el-En'am 6/1) buyuruyor ki karanlıkları ve aydınlığı halk eden manasındadır. Keza; "Sizin için kulaklar, gözler var etti." (en-Nahl 16/78) وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ "Biz, geceyi ve gündüzü iki ayet kıldık." (el-İsra 17/12) وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ "Ayı içlerinde bir ışık, güneşi de bir lamba yapmıştır." (Nuh 71/16) هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا "Sizi bir tek nefisten yaratan, onunla sükûnet bulsun diye eşini de ondan yaratan Allah'tır." (el-A'raf 7/189) Yani Adem'den eşi Havva'yı halk eden diyor. Yine başka bir yerde: وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِي "yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi." (en-Neml 27/61) buyurmaktadır. Bunların emsali Kuran'da çoktur. Allahu teala hakkında bu minval üzere zikrolunan "ceale" ancak "halk" manasındadır. Diğer manada olmak üzere: مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ "Allah, ne «bahire»yi, ne «saibe»yi meşru kılmıştır." (el-Ma'ide 5/103) veya İbrahim (as)'a hitaben söylediği: إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا "Rabbi: «Ben seni bütün insanlara önder yapacağım.» buyurdu." (el-Bakara 2/124) Bu ayetlerde "ca'l", "halk" manasında değildir. Zira konu, "bahire" ve "saibe" namıyla develerin yaratılması değildir. İbrahim'in yaratılması ise şüphesiz imam kılınmasından öncedir. Keza İbrahim (as)'ın: رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا "Rabbim, bu şehri güvenli kıl!" (İbrahim 14/35) ve: رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ "Rabbim, beni namazı devamlı kılanlardan eyle." (İbrahim 14/40) dediğini nakleden ayetlerde "ceale" halk manasında değildir, zira "beni namazı ikame eden birisi olarak yarat" manasını kastetmediği aşıkardır. Keza: يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حِطَاءً فِي الآخِرَةِ "Allah onlara, ahiretten yana bir nasip vermemek istiyor." (Al-i İmran 3/176) ve Musa (as)'ın annesine hitaben söylediği: إِنَّا رَاَدُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ "Biz, muhakkak onu sana iade edeceğiz ve kendisini peygamberlerden biri yapacağız." (el-Kasas 28/7) ayetinde "biz onu peygamber olarak yaratacağız" manasını kastetmiyor. Zira Allahu Teala Musa'nın annesine evvela Musa'yı kendisine iade edeceğini, sonra da onu rasul yapacağını va'd ediyor. Yine: وَجَعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمُهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلُهُ فِي جَهَنَّمَ "Bütün murdarların bir kısmını diğer bir kısmının

üstüne koyup hepsini yığarak cehenneme atması içindir.” (el-Enfal 8/37) ve ayrıca: “وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ” Biz istiyorduk ki o yerdeki mustazaflara lütfedelim, onları önderler yapalım, onları diğerlerinin yerine mirasçı kılalım.” (el-Kasas 28/5) Bunun manası dahi “biz onları imamlar olarak halk ederiz ve varislerden kılarız” demek değildir. Aynı şekilde: “فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا” “Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti.” (el-A’raf 7/143) buyurmaktadır.¹⁶ Bunun Kuran’da örneği çoktur. Bu ve bu gibi ayetlerde geçen “جَعَلَ” hiç bir vecihiyle “خَلَقَ” manasında değildir. Şu halde Allahu teala “ceale”yi iki vecihle; bir tanesinde “halk” yani “yaratmak” manasında, diğerindeyse yaratma manasının dışında kullanırken Cehmi, hangi delile istinaden “ceale”yi “haleka” manasına tahsis etmiştir?

Eğer Cehmi, Kur’an’ın mahlûk olduğu iddiasına delil gösterdiği: “Biz, onu arapça bir Kur'an kılmışızdır.” (ez-Zuhruf 43/3) kavlindeki “ceale”yi Allah’ın vafettiği manaya hamlederse ne ala! Yoksa Allah’ın kelamını işitip aklettikten sonra kasten tahrif edenler sınıfına dahil olur. Biz, Allahu teala “Biz, onu Arapça bir Kur'an kılmışızdır” kavlindeki “ceale”yi “halk” manasında değil, Allahın fiillerinden bir fiil manasında kullanıyor, diyoruz. Nitekim: “Düşünüp anlayasınız diye gerçekten Biz, onu Arapça bir Kur'an kılmışızdır.” (ez-Zuhruf 43/3) buyurmaktadır. Ayrıca: “عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ” “A açık Arap diliyle onu senin kalbine (indirdi) ki uyarıcılardan olasın.” (eş-Şuara 26/194-195) ve “فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانٍ” “Biz Kur'an'ı senin dilin üzere kolaylaştırdık.” (Meryem 19/97) buyurmuştur. Cenabı Hakk Kur’an’ı Arapça kılıp Nebisinin lisanı üzere kolaylaştırdığı vakit bu “ceale” Allahu Teâlâ’nın kendisiyle Kur’an’ı Arapça kıldığı bir fiil oluyor. İşte bu açıklama Allahu Teâlâ’nın kendisi için hidayet irade ettiği kimse için kâfidir.

¹⁶ Ragıb el-İsfahani diyor ki: “جعل” beş vecih üzere kullanılır: Birinci vecih “صَارَ” yani “yapmaya başlamak, meydana gelmek” manasıdır. “جعل زيد يقول” yani “Zeyd söylemeye başladı” gibi. İkinci vecih, icad manasıdır. “وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ” (el-En’am 6/1) yani “karanlıkları ve aydınlığı varetti” kavlinde olduğu gibi. Üçüncüsü; bir şeyden bir şeyi çıkarmak manasına “وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ” (en-Nahl 16/72) kavlinde olduğu gibi. Dördüncüsü bir şeyi bir halden diğer bir hale çevirmek manasına: “الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا” “yeri sizin için bir döşek kıldı.” (el-Bakara 2/22) kavlinde olduğu gibi. Beşinci olarak da bir şey ile diğer bir şeye hükmetme manasında kullanılır. “إِنَّا رَاوَدُّهُ إِلَى الْبَيْتِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ” “Biz, muhakkak onu sana iade edeceğiz ve kendisini peygamberlerden biri yapacağız.” (el-Kasas 28/7) ayetinde olduğu gibi. (Geniş bilgi için bkz. Ragıb el-İsfahani, el-Mufredat, جعل maddesi)

III- Kur'an'ın Allah'tan ayrı olduğuna bağlaç 've' nin delil oluşu

KUR'AN'IN ALLAH'IN KENDİSİ MİDİR, DEĞİL MİDİR DİYEREK DELİL GETİRENLERE CEVAP

Sonra Cehm, yine muhal olan başka bir iddia ortaya atarak şöyle demiştir: Kur'an Allah mıdır, yoksa Allah'tan başka bir şey midir, bize haber verin. Böylece Kur'an hakkında insanları vehme sevk eden bir iddia ortaya atmış oldu. Cahile Kur'an Allah mıdır, Allah'tan gayrı mıdır diye sorulduğunda muhakkak iki cevaptan birini verecektir: Eğer Allah'tır derse Cehmi ona: Kâfir oldun, der. Yok, eğer Allah'tan başkasıdır, derse doğru söyledin, der. Allah'tan gayrisi da mahlûk olduğundan dolayı cahilin nefsinde Cehmi'nin düşüncesine doğru bir meyil oluşur. Hâlbuki bu mesele de Cehmiye'nin yaptığı muğalatalardan (spekülasyonlardan) birisidir. Bunun cevabı ise şudur: Allah celle senauhu Kur'an-ı Kerim'de "Kur'an benim aynımdır yahut gayrımdır" diye bir şey söylemedi. Kur'an benim kelimamdır, dedi. Biz de Kur'an'ı Allah'ın verdiği isimle isimlendirerek onun "kelamullah" olduğunu söyleriz. Kim ki Kuran'ı Allah'ın isimlendirdiği şekilde isimlendirirse hidayet bulmuş olur. Kim de ona başka bir isim verirse dalalette kalanlardan olur.

Şüphesiz Allahu teala, kavli ile yaratmasını ayırmıştır ve halk/yaratma yerine kavli/söyleme dememiştir. Mesela bir ayet-i kerimede: أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ "Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur." (el-A'raf 7/54) buyurmaktadır. "Halk O'nun'dur" dendiğinde mahlûkat sınıfından olan her şey bu kapsama dâhil olur. Bundan sonra yaratılmış olmayan şeyi zikrederek وَالْأَمْرُ buyurdu. Emir ise ancak sözle olur. Cenabı Hakk sözünün mahlûk olmasından münezzehtir. Allahu teala Duhan suresinin baş tarafında şöyle buyurmaktadır: حم {1} وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ {2} إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ {3} فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ {4} أَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ {5} "Ha-Mim. O apaçık Kitab'a andolsun ki biz onu gerçekten mübarek bir gecede indirdik. Çünkü biz onunla insanları uyarmaktayız. Katımızdan bir emirle, her hikmetli işe o gecede hükmedilir. Doğrusu Biz öteden beri peygamberler göndermekteyiz. (Duhan 44/1-5) Buradaki أَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا "Katımızdan bir emir" ifadesinde kastedilen, Kuran'dır.¹⁷ Ayrıca: "Önünde de sonunda da emir

¹⁷ Buradaki "emir" kavramı hakkında başka açıklamalar da yapılmıştır. Nitekim Kurtubi'nin naklettiğine göre İbn İsa şöyle demiştir: Emir, yüce Allah'ın mübarek gecede kullarının halleri ile ilgili olarak hükme bağladığı şeylerdir. (el-Camiu li Ahkam'il Kur'an)

Allah'ındır." (er-Rum 30/4) buyurmaktadır. Yaratmadan önce de, yaratmadan sonra da emir O'nundur, diyor. Demek ki Allahu teala hem halk ediyor, hem emrediyor. Söylemesi de yaratmasından ayrıdır. Aynı şekilde: "İşte bu (anlatılan hükümler), Allah'ın size indirdiği emridir." (Talak 65/5) buyurmaktadır. Ayrıca şöyle buyurmuştur: "Nihayet emrimiz gelip tandır kaynamaya (her taraftan sular fişkırmaya) başlayınca... (Hud 11/40)

CENABI HAKKIN KELAMI İLE YARATMASINI AYRI TUTTUĞUNUN BEYANI

Cenabı Allah bir şeyi iki yahut üç isimle adlandırdığı zaman "mürsel" yani yekdiğerine atıfsız olarak bırakır. Eğer birbirine zıt iki şeyi isimlendirecek olursa onları mürsel bırakmaz, aralarını ayırır. (Yani başka başka şeyler olduklarından dolayı "vav" atıf harfi ile aralarını fasleder). Allahu Teâlâ'nın şu kavlinde olduğu gibi: قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا "Dediler ki: Ey aziz! Gerçekten onun büyük, yaşlı bir babası var." (Yusuf 12/78) Bu ayet-i kerimede bir şeyi/kişiyi-yani Yakub(as)'ı- üç isimle adlandırmıştır. (Yani büyük, yaşlı, baba) Fakat bu isimleri ayırmamış, mürsel bırakmıştır. Yani "Gerçekten onun büyük ve yaşlı ve bir babası var." dememiştir. خَيْرًا مِّنْكَ مُسْلِمَاتٍ مُّؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ "Eğer o sizi boşarsa belki de Rabbi ona, sizden daha hayırlı, kendisini Allah'a teslim eden, inanan, gönülden itaat eden, tevbe eden, oruç tutan... eşler verir. Dedikten sonra: تَائِبَاتٍ "dul ve bakire" buyurmaktadır. Yani dul ve bakire birbirinden ayrı şeyler olduğu için aralarını atıf harfi ile ayırıyor, mürsel bırakmıyor. Yine başka bir yerde: وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ "Kör ile gören eşit olmaz." buyurmaktadır. (Fatır 35/19) Kör ile gören ayrı şeyler olduklarından dolayı aralarını "vav" ile ayırmıştır. Sonra da: وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ وَلَا الظُّلُ وَلَا الْحَرُورُ Karanlıklarla aydınlık, gölge ile sıcaklık da bir olmaz. (Fatır 35/20-21) buyurmuştur. Bunların hepsi birbirinden ayrı şeyler oldukları için aralarını fasletmiştir. Başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: O, mülkün sahibidir, eksiklikten münezzehtir, selamet verendir, emniyete kavuşturandır, gözetip koruyandır, üstündür, istediğini zorla yaptıran, büyüklükte eşi olmayandır. (el-Haşr 59/22) Bu sıfatların hepsi aynı şeyin ismi olduğu için mürsel bırakılmıştır, fasledilmemiştir. İşte bundan dolayıdır ki Cenabı Allah "Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur." (el-A'raf 7/54) buyurduğu vakit yaratmak ve emretmek birbirinden ayrı kavramlar olduğu için aralarını harf-i atıf olan "و" (vav) ile ayırmıştır.

IV- Kur'an vahyedilmiştir, yaratılmamıştır

KUR'AN'IN VAHİY MAHSULÜ OLUP MAHLÛK OLMADIĞININ İSBATI

Bu hususta Cenab-ı Allah'ın şu kavlini zikredebiliriz: "Battığı zaman yıldız andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve batıla inanmadı; o, arzusuna göre de konuşmaz. Onun konuşması ancak, bildirilen bir vahiy iledir. Ona (bu Kur'an'ı) üstün (oldukça çetin) bir güç sahibi (Cebrail) öğretmiştir." (en-Necm 53/1-5)

Kureyş kâfirleri Kur'an hakkında "şiiirdir, eskilerin masallarındır, karmakarışık rüyalardır, Muhammed onu kendisi uyduruyor veya başkasından öğreniyor" gibi sözler sarf ettiler; bunun üzerine Allahu teala Kur'an'ın iniş vaktini kastederek batmak üzere olan yıldız yemin etti ve ardından Kur'an'ın vahiyden başka bir şey olduğuna dair düşünceleri iptal etti. Zira "Onun konuşması ancak, bildirilen bir vahiy iledir." kavli Kur'an ancak vahyolunan bir vahiydir, demektir. Sonra "Ona (yani Muhammed'e) üstün bir güç sahibi (Cebrail) öğretmiştir." buyurmuştur. "Allah o anda kuluna vahyedeceğini vahyetti." (en-Necm 53/10) kavline kadar bunlardan bahsetti ve Kur'an'ı vahy olarak isimlendirdi, yaratılmış olarak vasfetmedi.

V- Kur'an şeydir

Bab: RAHMAN'IN KAVLİ OLAN VE OLMAYAN ARASINDAKİ FARK

Sonra Cehm başka bir şey iddia etmiş ve şöyle demiştir: Bize Kur'an hakkında haber veriniz, Kur'an "şey" midir? Biz de tabii ki "şey" dir, dedik. Bunun üzerine "Allah her şeyin yaratıcısıdır, şu halde Kur'an niçin yaratılmış şeyler sınıfından sayılmıyor, hâlbuki siz onun "şey" olduğunu itiraf ediyorsunuz." dediler. Bütün mevcudiyetimle söylüyorum ki iddiasından kimseye deva olacak bir şey çıkmadığı halde iddiası mümkün olan her şeyi iddia olarak ortaya atmaktadır. Ortaya attığı bu iddialarla da halkın kafasını karıştırmıştır. Biz kendisine şu cevabı veririz: Allah Azze ve Celle kitabında Kur'an'ı "şey" olarak isimlendirmedir. Ancak kendisine hitap ettiği nesneye "şey" ismini verdi. Şanı yüce Allah'ın şu kavlini görmüyor musun? "Biz bir şeyi dilediğimiz zaman, ona sözümüz sadece «ol» dememizdir. O da hemen oluverir." (en-Nahl 16/40) buyurmuştur.

Burada zikrolunan "şey"den kasıt Azze ve Celle'nin sözü değildir, bilakis kendisine söz söylenendir. Başka bir ayette: "O'nun emri, bir şeyi dileyince ona sadece «Ol!» demektir. O da olur." (Ya-Sin 36/82) denilmektedir. Şu halde buradaki "şey" Allah'ın emri değildir. Bu "şey" ancak Allah'ın emriyle mevcut olan nesnedir.

Cenabı Hakkın kendi kelamını yaratılmış şeyler kapsamına dâhil etmediğine işaret eden delil ve alametlerden birisi de Ad kavmi üzerine gönderdiği rüzgâr hakkındaki şu ayettir: "O rüzgâr, Rabbinin emri ile HERŞEYİ yıkar mahveder." (el-Ahkaf 46/25) Rüzgâr birçok şeye rastladığı halde helak etmedi; kendilerini kuşatan evleri ve barınakları olan dağlara rastladığı halde onları helak etmemiştir. Hâlbuki ayette "her şeyi yıkar mahveder." buyrulmuştur. İşte aynı şekilde Yüce Allah'ın: "Allah her şeyi yaratandır." (er-Rad 13/16) buyruğunda da -hâşâ- kendi zatını, ilmini ve kelamının yaratılmış şeylerden olduğunu kastetmemektedir. Keza Sebe melikesi Belkıs hakkında "Kendisine her şey verilmiş" buyurmaktadır. Hâlbuki Süleyman'ın mülkü de bir "şey" olduğu halde Belkıs buna malik değildi. Aynı bunun gibi de Allahu Teâlâ "Allah her şeyi yaratandır." buyururken kelamını bu yaratılmış şeyler kapsamına dâhil etmemiştir.

Cenabı Allah Musa (as)'a: "Ben, seni kendim (nefsim) için yetiştirdim." (Ta-Ha 20/41) demiştir. Aynı şekilde "Allah sizi Kendisiyle (nefsiyle) korkutur." (Al-i İmran 3/28) buyurmaktadır. Ayrıca "Rabbimiz rahmeti kendi (nefsi) üzerine yazdı." (el-Enam 6/54) buyurmuştur. Keza İsa (as) kıyamet günü şöyle diyecektir: "Sen benim nefsimde olanı bilirsin, ben ise senin nefsinde olanı bilmem, çünkü gaybları bilen yalnız sensin, sen!" (el-Ma'ide 5/116) Hâlbuki başka bir ayet-i kerime'de: "Her nefis, ölümü tadacaktır." (Al-i İmran 3/185) buyurmaktadır. Allah Azze ve Celle hakkında salim fikre sahip olan herkes bu ayette "her nefis" buyurmakla beraber Cenabı Hakkın kendi nefsinin ölümü tadacaklar meyanında kastetmediğini kolaylıkla anlar. İşte bunun gibi de "Allah her şeyi yaratandır." dediği zaman yaratılmış olan diğer şeylerle birlikte kendi nefsinin, ilmini ve kelamını kastetmiyor. Bu açıklamalar Allah hakkında salim bir fikre sahip olanlar için kâfidir. Allah, düşünüp de kitap ve sünnete muhalif görüşlerden rücu eden ve Allah hakkında ancak hak olanı söyleyen kimseye rahmet etsin.

Zira Allahu Teâlâ yarattıklarından misak aldı ve şöyle buyurdu:

“Allah'a karşı yalnız hakkı söyleyeceklerine dair kendilerinden Kitapta söz alınmamış mıydı?” (el-A’raf 7/169) Başka bir yerde de şöyle buyurmuştur: “De ki: Rabbim ancak açık ve gizli kötülükleri, günahı ve haksız yere sınırı aşmayı, hakkında hiçbir delil indirmedeği bir şeyi, Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.” (el-A’raf 7/33) Böylece Allahu teala kendisi hakkında yalan söylemeyi haram kılmış ve şöyle demiştir: “Kıyamet gününde Allah hakkında yalan söyleyenlerin yüzlerinin kapkara olduğunu görürsün. Kibirlenenlerin kalacağı yer cehennemde değil midir?” (ez-Zümer 39/60) Cenabı Allah bizi ve sizi saptırıcıların fitnesinden muhafaza buyursun.

Cenabı Hakk kelamını birçok yerde zikretmiş, fakat hiç birinde yaratılmış olarak isimlendirmemiştir. Bilakis hep kelam olarak isimlendirmiştir. Şu ayetlerde olduğu gibi:

“Adem, Rabbinden (birtakım) kelimeler aldı.” (el-Bakara 2/37)

“Onların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Oysaki onlardan bir zümre, Allah'ın kelâmını işitirler de iyice anladıktan sonra, bile bile onu tahrif ederlerdi.” (el-Bakara 2/75)

“Musa tayin ettiğimiz özel vakitte gelip Rabbi O'na kelâmıyla iltifatta bulununca...” (el-A’raf 7/143)

“Buyurdu ki: Ey Musa; risaletim ve kelimimle seni insanlar arasından seçtim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol.” (el-A’raf 7/144)

“Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu.” (en-Nisa 4/164)

“Allah'a ve Allah'ın bütün kelâmlarına iman etmiş bulunan o ümmî peygambere, evet ona uyun ki, hidayete erebilesiniz.” (el-A’raf 7/158)

Ve işte bununla Allahu teala Allah Resulünün Allah’a ve kelâmına iman ettiğini haber vermektedir. Yine şöyle buyurmaktadır:

“Onlar Allah'ın kelâmını değiştirmek isterler.” (el-Fetih 48/15)

“De ki: «Eğer Rabbimin kelimeleri için deniz mürekkep olsa, elbette

Rabbimin kelimeleri tükenmeden deniz tükenir biter. Velew ki denizin bir mislini de yardımcı getirecek olsak.»” (el-Kehf 18/109)

“Ve eğer müşriklerden bir kimse senden aman dilerse artık ona aman ver. Ta ki, Allah’ın kelâmını dinlesin.” (et-Tevbe 9/6) buyuruyor. Dikkat edilirse burada Allah’ın yarattığını dinlesinler vb bir şey söylememiştir. İşte bu, apaçık Arapça lisanıyla belirlenmiş, izaha muhtaç olmayan gayet açık bir husustur. Allah’a hamdolsun.

VI- Allah bize Kur’an’ın kendi kelamı olduğunu söylememizi yasaklamamıştır

Şimdi Cehmiye’ye sorarım; Allahu teala şu ifadeleri buyurmamış mıdır:

“Deyiniz ki, Biz, Allah'a iman ettik.” (el-Bakara 2/136)

“İnsanlara güzel söz söyleyin.” (el-Bakara 2/83)

“Deyin ki: Biz, hem bize indirilene iman ettik, hem size indirilene.” (el-Ankebut 29/46)

“Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve sağlam söz söyleyin.” (el-Ahzab 33/70)

“Şahit olun ki biz müslümanlarız! deyiniz.” (Al-i İmran 3/64)

“De ki: O hak Rabbinizdendir.” (el-Kehf 18/29)

“De ki: Selam sizlere.” (el-En’am 6/54) Buna karşın Allahu Teâlâ’nın “benim kelamımın mahlûk olduğunu söyleyin” dediğini hiç işitmedik.

Ayrıca şu ifadeleri buyurmuştur:

“Allah «üçtür» demeyiniz. Bundan vazgeçiniz.” (en-Nisa 4/171)

“Size selam veren kimseye, «Sen mümin değilsin» demeyin.” (en-Nisa 4/94)

“Ey iman edenler! «Rainâ» demeyin.” (el-Bakara 2/104)

“Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin.” (el-Bakara 2/154)

“Hiç bir şey hakkında: «Ben bunu yarın mutlaka yapacağım» deme.” (el-Kehf 18/23)

“Sakın onlara «öf» bile deme.” (el-İsra 17/23)

“Allah ile beraber başka bir ilaha yalvarma.” (el-Kasas 28/88)

“Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin.” (el-En’am 6/151)

“Elini boynuna asıp bağlama (cimri olma).” (el-İsra 17/29)

“Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın.” (el-En’am 6/151)

“Yetim malına, en iyi şeklin dışında yaklaşmayın.” (el-En’am 6/152)

“Yeryüzünde çalımla yürüme!” (Lukman 31/18) Kuran’da buna benzer misaller çoktur. İşte bunlar Allah’ın nehyettiği şeylerdir. Ve Allahu teala hiçbir zaman “Kur’an’ın benim kelimim olduğunu söylemeyin” diye bir şey buyurmamıştır. Melekler dahi Allah’ın kelimini “kelam” olarak isimlendirmiştir. Bu konuda Azze ve celle şöyle buyurmaktadır: “Nihayet kalplerinden dehşet giderildiği zaman «Rabbimiz ne buyurdu?» derler.” (es-Sebe 34/23)

Bunun izahı şudur: Melekler¹⁸ İsa (as) ile Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) arasındaki dönemde –aradan uzun süre geçmiş olmasına rağmen- vahiy sesini hiç işitmemişlerdi. Allahu teala Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’e vahy edince melekler, katı taşa demirin vurulması gibi olan vahy sesini işittiler ve kıyamet hallerinden bir hal zannettiler, korktular ve yüzleri üzerine secdeye kapandılar. İşte “Nihayet kalplerinden dehşet giderildiği zaman” kavlinin anlamı budur. Yani kalplerinden korku ve dehşet gidince başlarını secdeden kaldırdılar ve “Rabbimiz ne buyurdu?” diye birbirlerine sordular. Rabbimiz ne yarattı demediler. İşte bu, Allah’ın kendisine hidayet etmek istediği kimse için yeterli bir izahtır.

¹⁸ Bu hadisin Kitabı Sünne’de birçok rivayeti vardır. Kitab el-Sünne 62-32 “Salsala” kelimesi “gürleme” sesi anlamındadır. Tirmizi’de yer alan rivayette ise “silsile” yer almaktadır ki bu kelime “demir bir zincirin bir kayaya sürtülmesiyle oluşan ses”i ifade eder.

VII- Kur'an'ın ışığında Muhdes'in anlamı

Sonra Cehm başka bir şey daha iddia etmiş ve şöyle demiştir: Ben Allah tebareke ve teala'nın kitabında bir ayet buldum ki Kur'an'ın mahlûk olduğuna delalet etmektedir. Hangi ayettir, dedik. Şu ayeti zikretti: مَا يَأْتِيهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّن رَّبِّهِمْ مُّحَدَّثًا "Rablerinden kendilerine gelen her yeni uyarıyı ancak alaya alarak dinliyorlar." (el-Enbiya 21/2) [Bu ayette Allah'ın zikri (uyarısı) için –sonradan olma şeyler için de kullanılan- "muhdes" tabirinin kullanılmasından yola çıkarak] Allah'ın Kur'an'a muhdes dediğini ve her muhdesin de mahlûk olduğunu söyledi.

Hayatımla te'min ederim ki bu, müteşabihattan bir husus olduğu halde bununla insanları şüpheyne düşürdü. Allah'tan yardım dileyerek biz de bu hususta Allah'ın kitabını göz önünde bulundurarak şunları söyledik: Herhangi iki şey bir isim altında birleşir ve bunlardan biri diğerinden üstün olursa ve de sonra bunlar hakkında övgü söz konusu olursa üstün olan, diğerinden daha çok övgüye layık olur. Eğer bunlar hakkında kınama söz konusu olursa, daha aşağıda olan diğerine göre kınanmaya daha çok layık olur. Şu ayetler buna birer örnektir:

"Şüphesiz Allah, insanlara karşı Rauf ve Rahimdir (şefkatlidir, çok merhametlidir)." (el-Hacc 22/65)

"Allah'ın kullarının içtiği bir çeşme..." (İnsan 76/6) Bu kullar günahkâr olanlar değil iyi olanlardır. Burada insanlar ve kullar tabirleri birleşmişlerdir. Ondan dolayı kullar ile fâcir olanlar değil, iyilerden olanlar kastedilmiştir. Zira bunlar tek tek kalınca şöyle buyrulmuştur:

"Şüphesiz ki, iyiler Naim (Cenneti) içindedirler. Kötüler de cehennemdedirler." (el-İnfitar 82/13-14)

"Şüphesiz Allah, insanlara karşı Rauf ve Rahimdir (şefkatlidir, çok merhametlidir)." ayetinde ise her ne kadar mü'min ile kafir "insanlar/nas" ismi altında birleşiyorsa da mü'minler rahmet ve re'fete daha layıktır. Zira tek kaldıkları zaman "Şüphesiz ki Allah, insanlara Rauf ve Rahim'dir." (el-Bakara 2/143) ve "O, müminlere karşı çok merhametlidir." (el-Ahzab 33/43) kavilleri gereğince medh edilmişlerdir. Kâfirler tek olarak zikredilince "İyi bilin ki: Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir." (Hud 11/18) ve "Allah onlara gazap

etmiştir ve sonsuza kadar azapta kalacaklardır.” (el-Ma'ide 5/80) ayetleri gereğince kınama/zemm vuku bulmuştur. Bundan dolayı bunlar rahmete yani rahmet ayetine dâhil olmazlar.

Aynı şekilde “Eğer Allah rızkı kullarına bol bol verseydi, mutlaka yeryüzünde azgınlık ederlerdi.” (eş-Şura 42/27) kavlinde de kullar/ibad lafzı mü'min ve kâfir herkes için geçerlidir fakat azgınlık/bağy ile vasıflandırılmaya kâfir mü'minden daha layıktır. Zira mü'minler yalnız başına zikredildikleri zaman Allahın kendilerine bahşetmiş olduğu nimeti güzelce idare ettikleri hususunda şöyle buyurmaktadır:

“Ve onlar ki, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar.” (el-Furkan 25/67)

“Onlar, gayba inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler.” (el-Bakara 2/2) ve böylece bunlar methedilmektedir. Ayrıca Davud (as)'a, oğlu Süleyman (as)'a, Zülkarneyn, Ebubekr, Osman (r. anhum ecmain) ve bunlar gibi olanlara rızık genişçe verildi ve bu zatlardan hiç birisi azgınlık yapmamıştır. Kâfirler ise münferit olarak zikredildikleri zaman bağy/azgınlıkla nitelenirler. Mesela Karun hakkında şöyle buyrulur: “Doğrusu Karun, Musa'nın kavmindendi ve onlara karşı azıtmıştı.” (el-Kasas 28/76) Nemrud bin Kenan da Allahu teala kendisine mülk ihsan ettiği zaman Rabbi hakkında tartışmaya kalkmıştı. Firavun ise Musa (as): Ey Rabbimiz! Sen Firavun'a ve adamlarına şu dünya hayatında göz kamaştırıcı zenginlik ve bol bol servet verdin.” (Yunus 10/88) dediği zaman azgınlık içersindeydi.

Şu halde ne zamanki mü'min ile kâfir bir isim altında birleşir de üzerlerine “bağy” ismi cereyan ederse, mü'min övgüye daha layık olduğu gibi bağy ile vasıflandırılmaya kâfir daha layıktır. İşte Allahu teala:

“Rablerinden kendilerine gelen her yeni uyarıyı ancak alaya alarak dinliyorlar.” (el-Enbiya 21/2) buyruğundaki مَنْ ذَكَرَ (zikir/uyarı) tabiri altında hem kendi zikrini hem de Nebisinin (sallallahu aleyhi ve sellem) zikrini/uyarısını cem' etmiştir (birleştirmiştir). Allah'ın zikri yalnız olarak ifade edildiği zaman ona “hadis/yeni, sonradan olma” ismi verilmez. Şu ayetleri işitmiyor musunuz?

“Ve elbette ki, Allah'ın zikri en büyüktür.” (el-Ankebut 29/45)

“Ve işte bu (Kur'an) bir mübarek zikirdir.” (el-Enbiya 21/50)
Münferiden Nebi(sav)'nin zikri/hatırlatması kastedildiği zaman ona “hadis” ismi verilir. Allahu Teâlâ'nın şu sözlerini işitmediniz mi?

“Hâlbuki sizi de, yaptıklarınızı da Allah yaratmıştır.” (es-Saffat 37/96) Nebi'nin (sallallahu aleyhi ve sellem) zikri/hatırlatması ise onun kendi amelidir, onun amellerini ise Allah yaratmıştır. İki zikri bir arada cem' ettiğine delil ise “Rablerinden kendilerine gelen her yeni uyarıyı/zikri ancak alaya alarak dinliyorlar.” kavlidir. Peygamberimizin bize onu haber verdiği zamanki zikri “hadis” olarak nitelendirmiştir. Ve biliyorsunuz ki zikir bize ancak peygamberler yani uyarıcı/müzekkirler ve tebliğciler vasıtasıyla geliyor. Allah (celle celaluhu)şöyle buyuruyor:

“Sen hatırlat. Çünkü hatırlatmak müminlere fayda verir.” (ez-Zariyat 51/55)

“O halde öğüt fayda verecekse, öğüt ver.” (el-A'la 87/9)

“Öğüt ver, çünkü sen; ancak bir öğütçüsün.” (el-Gaşiye 88/21) İşte bu suretle zikr lafzı altında Allah'ın zikri ile Peygamberin zikri (hatırlatması) birleşmiştir. Bunlar hakkında “Hadis” yani sonradan icat edilmiş olduklarına dair bir ifade söz konusu olursa, tek başına zikredildiği zaman kendisine yaratılmış ismi verilen Nebi'nin zikri (sallallahu aleyhi ve sellem), yine tek olarak anıldığında yaratılmış ve sonradan ihdas olmuş manasında bir isimlendirme vaki olmayan ise Allah'ın zikri olmaya daha layıktır.

Zikrin Rasulullah'a hadis olduğuna -yani sonradan geldiğine- “kendilerine gelen her yeni uyarı...” diye başlayan yukarıdaki ayette bir delil bulmaktayız. Zira Rasulullah daha önceden zikri bilmiyordu, Allahu teala ona öğretti. Allah ona öğretince zikir de Rasulullah nezdinde muhdes oldu.

VIII- Kur'an, İsa (as) gibi yaratılmış değil aksine yaratılmamıştır

İSA (AS)'LA ALAKALI NASSLARDAN DELİL GETİREN KİMSEYE CEVAP

Cehm başka bir şey de iddia etmiş ve şöyle demiştir: Kuran'da bir ayet gördük ki, bu ayet, Kur'an'ın mahlûk olduğunu göstermektedir. Biz de sorduk: Bu hangi ayettir? Dedi ki: "Meryem oğlu İsa Mesih ancak Allah'ın resulü ve O'nun kelimesidir." (en-Nisa 4/171) ayetidir. Ki İsa da mahlûktur. Biz buna şu karşılığı verdik: Allah senin Kur'an'ı anlamayı engellemiştir. Kuran'da İsa ile ilgili ifadeler var ki, Kuran'la ilgili olarak bu ifadelere yer verilmez. Kur'an, İsa'yı, doğmuş, çocuk ve sabi olarak nitelendirir. Yiyen ve içen bir delikanlı olarak vasfeder. O emir ve yasaklara muhataptır. İlahi vaad ve tehditler onun için de geçerlidir. Sonra o, Nuh'un, ardından İbrahim'in zürriyetinden gelir. Bu bakımdan İsa hakkında söylediklerimizi Kur'an hakkında söylememiz caiz değildir. Siz Allah'ın İsa hakkında söylediklerini Kur'an hakkında da söylediğini duydunuz mu?

"Meryem oğlu İsa Mesih ancak Allah'ın resulüdür ve Meryem'e ilka ettiği kelimesidir." (en-Nisa 4/171) ayetinin anlamına gelince, Allah'ın Meryem'e ilka ettiği kelimesinden maksat, "ol" demesi ve bu sözden sonra İsa'nın olmasıdır. İsa "ol" sözüyle olmuştur, ama İsa "ol" sözünün kendisi değildir. "Ol" Allah'tan sadır olan bir sözdür. Allah'tan sadır olan "ol" sözü mahlûk değildir.

Gerek Hristiyanlar ve gerekse Cehmiyeciler İsa hakkında Allah'a karşı yalan söylüyorlar. Cehmiyeciler diyorlar ki: İsa Allah'ın ruhudur, kelimesidir. Fakat kelime mahlûktur. Hristiyanlar da diyorlar ki:

İsa Allah'ın zatından olmak üzere O'nun ruhudur ve Allah'ın zatından olan kelimesidir. Tıpkı, şu yama şu giysidendir, denildiği gibi. Biz ise şöyle diyoruz:

İsa "ol" kelimesiyle olmuştur, ama İsa bu sözün kendisi değildir. Yüce Allah'ın: "Ondan bir ruh..." sözüne gelince, burada yüce Allah, içinde ruh olan ve kendisinden bir emir, demek istiyor. Buna şu ayeti de örnek verebiliriz: "O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından size boyun eğdirmiştir." (el-Casiye 45/13) Yani, emir

vererek size boyun eğdirmiştir. Allah'ın ruhu ifadesinin açıklaması, Allah'ın kelimesinden olan ve Allah tarafından yaratılan ruh, şeklindedir. Tıpkı, Allah'ın kulu ve Allah'ın seması denildiği gibi.

IX- Allah'ın kelamı Cennetlerin üzerindedir

“GÖKLERİ, YERİ VE İKİSİNİN ARASINDAKİLERİ YARATTI” KAVLIYLA DELİL GETİREN KİŞİYE CEVAP

Sonra Cehm başka bir iddiada bulunmuş ve şunları söylemiştir: Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: “Allah; gökleri, yeri ve ikisi arasında olanları altı günde yarattı.” (es-Secde 34/4) Kur'an'ın göklerde, yerde veya ikisinin arasında bir yerde bulunması akıldan uzak bir şey değildir.

Bu suretle insanların zihinlerine şüphe attı fakat bu şüpheden onlara bir zarar yoktur (o kadar zayıftır). Ona -yani Cehmi'ye- diyoruz ki: Allahu Teâlâ bu ayete göre yaratılmış şeyleri ve yaratma işini sadece gökler, yer ve arasında bulunan şeylerle alakalı olarak gerçekleştiriyor, değil mi? Evet diyeceklerdir.¹⁹ Göklerin üstünde mahlûk olan bir şey yok mudur, diye sorulduğunda da kuşkusuz evet, diyeceklerdir. Bütün bunlardan Cenabı Allah'ın göklerin üstünde olan şeyleri mahlûkat kapsamına dâhil etmediği anlaşılmaktadır. Halbuki ilim sahipleri yedi kat göğün üzerinde kürsi, arş, levh-i mahfuz ve buna benzer bir çok şeyler bulunduğunu bilirler ki yukarıdaki ayet-i kerimede Cenab-ı Allah bunları zikretmediği gibi yaratılmış şeyler kapsamına dahil etmemiştir. Haber sadece gökler, yer ve ikisi arasında olanlar hakkında vaki olmuştur.

“Kur'an'ın göklerde, yerde veya ikisinin arasında bir yerde bulunması akıldan uzak bir şey değildir.” iddiasına gelince; bir ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır: “Allah gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları ancak hak ile ve belirli bir süre için yaratmıştır.” (er-Rum 30/8) O, gökleri ve yeri ne ile yarattıysa bu şey -yani hak- şüphesiz göklerden de yerden de önce mevcuttu. Kendisiyle gökleri ve yeri yaratmış olduğu “hak” Cenab-ı Allah'ın kavlidir (sözüdür). Bu konuda Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“(Allah) «İşte bu haktır ve ben hakkı söylerim» dedi.” (Sad 38/84)

¹⁹ Kitapta Ahmed bin Hanbel kimi zaman tek bir şahsı kastederek cevap vermekte kimi zamansa çoğul hitaplar kullanmaktadır.

«O gün “ol” der o da hemen oluverir»²⁰ kavli ise kendisiyle gökleri ve yeri yarattığı hakk olan sözüdür ve O’nun kavli de mahlûk değildir, deriz.

X- Ruyetullah

KIYAMET GÜNÜ MÜ’MİNLERİN ŞANI YÜCE ALLAH’I GÖRECEKLERİNİ İNKÂR EDEN KİMSEYE CEVAP (RU’YETULLAH MESELESİ)

Biz onlara –yani Cehmiye’ye- dedik ki: Sizler cennet ehlinin Rablerine bakacağını niçin inkâr ettiniz? Dediler ki: Kimsenin Allahu Teâlâ’yı görmesi söz konusu değildir. Zira kendisine bakılan bir şeyin bilinebilen ve nitelenebilen bir şey olması gerekir.²¹ Bir şey ancak yansıma yoluyla görülebilir.

Biz de diyoruz ki: Allahu Teâlâ şöyle buyurmuyor mu? “O gün bir takım yüzler Rablerine bakıp parlayacaktır.” (Kıyamet 77/22-23) Onlar diyorlar ki bunun manası Rablerinin vereceği sevaba bakacaklardır, şeklindedir. Zira insanlar ancak Allah’ın fiillerine ve kudretine bakabilirler, deyip şu ayeti okudular: “Bakmaz mısın rabbine? Gölgeyi nasıl uzatmakta?” (Furkan 25/45) ve dediler ki; İşte Allahu Teâlâ “Görmedin mi Rabbini” buyurduğu halde onlar Rablerini görmemektedir. O halde bu ayetin manası “Rablerinin fiilini görmediniz mi” şeklinde olur. Biz ise diyoruz ki: İnsanlar Allah’ın fiillerini her zaman müşahade etmektedirler. Hâlbuki Allahu Teala kıyamet gününde Rablerine bakacaklarını bildirmektedir. Bir de diyorlar ki “Bu ayetin manası Rablerinden sevap bekleyeceklerdir, şeklindedir. (Böylece ayette geçen “nazar”ı intizar manasına hamlettiler.) Biz ise hem sevabı intizar ederler/beklerler, hem de Rablerine nazar ederler/bakarlar, diyoruz.

Bunun üzerine şöyle dediler: “Allahu Teâlâ, ne dünyada ne de Ahirette görülemez” ve müteşabihattan olan şu ayeti okudular: “Gözler O’nu idrak edemez; O gözleri idrak eder; O Latif’tir, her şeyden haberdardır.” (el-En’am 6/103) Hâlbuki bu ayetin manasını

²⁰ Ahmed bin Hanbel burada her iki ayeti ayırmadan tek ayetmiş gibi birlikte vermektedir.

²¹ Cehm bin Safvan, Allah’ın hiçbir sıfatla nitelenemeyeceğini ve kulların onu hiçbir şekilde bilemeyeceklerini, bundan aciz olduklarını ileri sürer. Bu düşüncesini Sabiilerden aynen iktibas etmiştir. Zanlarınca tamamen meçhul bir varlık olan Allah’ın görülmesini ise haliyle mümkün görmemektedirler.

Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem) şüphesiz ki herkesten daha iyi biliyordu. Böyle olduğu halde "Siz kıyamet günü Rabbinizi göreceksiniz."²² buyurmuştur. Aynı şekilde Musa (as)'a hitaben: "Beni asla göremezsin." buyurmuştur. Ben görülmem, dememiştir. Şimdi hangisine tabi olmamız gerekir? "Siz kıyamet günü Rabbinizi göreceksiniz."²³ diyen Allah Resulüne mi, yoksa Rabbinizi görmeyeceksiniz, diyen Cehm'in kavline mi? Cennet ehlinin rablerini göreceklerine dair Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivayet edilen hadisler ilim erbabının malumudur. Ehl-i ilim bu hadislerin sıhhatinde ihtilaf etmemiştir.

Azze ve Celle'nin "Güzel davrananlara daha güzeli ve fazlası var." (Yunus 10/26) kavli hakkında Süfyan'ın Ebu İshak'dan, onun da Amir bin Sa'd'den rivayet ettiği hadiste, ayette geçen "ziyade" kavramı "Allah'ın vechine (yüzüne) bakmak" olarak açıklanmıştır.²⁴ Sabit el-Bunani'nin Abdu'r-Rahman bin Ebi Leyla vasıtasıyla rivayet ettiği hadiste ise şöyle denilmektedir: "Cennet ehli cennette karar kıldığı zaman bir münadi: Ey cennet ehli! Allah azze ve celle kendisini ziyaret etmenize müsaade etti" diye seslenecek. Bunun üzerine perde kalkacak ve kendisinden başka ilah olmayan Allah'a bakacaklar."²⁵

Biz, Cehm ve şiasının (tarafdarlarının) Allah'a bakamayanlar ve O'ndan perdelenenler arasında bulunacağını ümit ediyoruz. Tıpkı kâfirler hakkındaki şu ayette olduğu gibi: "Hayır; gerçekten onlar, o gün Rablerinden perdelenenler." (Mutaffifin 83/15) Kâfir Rabkini görmekten men edildiği gibi mü'min de men edilirse mü'minin kafiye

²² Kitab el-Sünne, 42

²³ Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'den gelen ve ru'yetullah'a delalet eden hadisi şerifler ile ashabının bu husustaki sözleri mütevatirdir. Bu hadisleri sahih, müsned ve sünen te'lif eden hadis âlimleri eserlerinde rivayet etmişlerdir. Bu hadislerden birisi şudur: Ebu Hureyre (ra) dedi ki: "Bazıları: Ey Allah'ın Rasulü! Kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz? diye sordular. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: Ondördünde ay'ı görmekte herhangi bir zorluk, bir sıkıntı çeker misiniz? Hayır, ey Allah'ın Rasulü dediler. Bu sefer: Önünde herhangi bir bulut yokken güneşi görmekte bir sıkıntı çeker misiniz? Onlar yine: Hayır, dediler. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: İşte siz O'nu böylece göreceksiniz." Hadisi uzun uzadıya Buhari ve Müslim rivayet etmişlerdir. Daha fazla bilgi için Tahavi Akidesi'nin İbnu Ebi'l İzz tarafından yapılan şerhinin Ruyetullahla alakalı bölümüne ve ayrıca İbn'ul Kayyim'in Türkçeye "Cennetteki Hayat" adıyla çevrilen "Had'il Ervah" isimli eserinin ilgili bölümüne müracaat edilebilir. İmam Ahmed'in muhtasar olarak değindiği bu konuya mezkur eserlerde hem geniş olarak yer verilmiş, hem de Cehmiye'nin getirdiği şüphelere doyurucu cevaplar verilmiştir.

²⁴ Kitab el-Sünne'de yer alan rivayette, rivayet zincirinde Süfyan atlanmış ve Hz Peygamber'den (sallallahu aleyhi ve sellem) hadisi duyan kişi olarak Hz Ebu Bekir (ra) verilmiştir Kitab el-Sünne, 51

²⁵ Kitab el-Sünne'de birçok farklı şekilde rivayetlerine yer verilmiştir. Hadisin uzunca anlatıldığı bir rivayetinde bazı farklılıklara yer verilmiştir. Kitab el-Sünne 1/44-45

karşı ne üstünlüğü kalır? Bizi Cehm ve şiasından kılmayan, bizleri bid'at ehlinden yapmayıp Kitap ve Sünnete tabi olanlardan eyleyen Allah'a hamdolsun.

XI- Allah'ın kelamı: Allah'ın sıfatları Allah'ın Birliğini nefyetmez

ALLAHU TEÂLÂ'NIN MUSA (AS)'LA KONUŞTUĞUNUN İSBATI

Cehmiyecilerin, yüce Allah'ın Musa ile konuşmasını inkâr etmeleri ile ilgili düşüncelerimize gelince, biz onlara şunu soruyoruz:

Niçin bunu inkâr ediyorsunuz? Diyorlar ki:

Allah konuşmaz ve Allah ile konuşulmaz. Olan sadece şudur:

Bir şey oluşmuş ve Allah adına ifadede bulunmuştur. Allah bir ses yaratmış ve bu ses duyulmuş... Onların iddialarına göre, konuşma, ancak ağız boşluğunun, lisanın ve iki dudağın olmasıyla mümkündür. Biz de onlara şunu soruyoruz:

Allah'ın dışında, yaratılmış herhangi bir şeyin Musa'ya:

"Ben senin rabbim, demesi veya: "Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur." (Ta-Ha 20/14) demesi caiz midir? Kim bunu söyleyenin Allah'tan başkası olduğunu iddia ederse, kuşkusuz Allah'tan başkası için rablik iddiasında bulunmuş olur. Cehmilerin iddia ettikleri gibi, Allah bir şey yaratmış olması ve bu şeyin:

"Ey Musa! Allah âlemlerin rabbidir, demiş olması, izah edilebilir olsa da, bu şeyin: "Şüphesiz ben, âlemlerin rabbiyim." (el-Kasas 28/30) demesi caiz değildir. Oysa yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Allah Musa ile konuştu." (en-Nisa 4/164)

"Musa tayin ettiğimiz vakitte gelip, rabbi onunla konuşunca." (el-Araf 7/143)

"Ben risaletimle ve sözlerimle seni insanların başına seçtim." (el-Araf 7/144)

Bunlar, konuyla ilgili Kur'an'ın açık nasslarıdır.

Allah konuşmaz ve Allah'la konuşulmaz, diyenler, A'meşin Haysemeden, onun da Adiy bin Hatem et-Tai'den rivayet ettiği şu söze ne diyecekler:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Sizden, arada bir tercüman olmadan rabbiyle konuşmayacak hiç kimse kalmayacaktır." (Buhari; Müslim; Tirmizi)²⁶

Onların: Konuşma ancak bir karın boşluğundan, bir ağızla iki dudak ve bir dil ile olabilir, sözleri konusunda da şu soruyu sorarız: Yüce Allah "Sonra duman halinde olan göğe yöneldi, ona ve yerküreye: İsteyerek veya istemeyerek, gelin! dedi. İkisi de «İsteyerek geldik» dediler." (Fussilet 41/11) buyurmamış mıdır? Ne dersiniz, acaba gökler ve yer bu sözleri bir karın boşluğu, bir ağız, iki dudak ve dil ile mi söyleyebildi?

Yine Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Kuşları ve tesbih eden dağları da Davud'a boyun eğdirdik. (Bunları) biz yapmaktayız." (el-Enbiya 21/79) Görüşünüze göre dağlar bir karın boşluğu, ağız, dil ve dudaklar ile tesbih ediyor, öyle mi? Hayır, yüce Allah bunları dilediği gibi konuşturdu ve aynı şekilde kendisi de nasıl dilediyse öylece konuştu. Bunun için bir karın boşluğu, ağız, dudak ve dilin varlığını öngörmeyiz.

Cehmiyye'ye mensup olan kişi bu deliller karşısında boğulma noktasına gelince şunları söyledi: Evet, Allah Musa ile konuştu. Fakat onun keliması kendisinden başka bir şeydir. Bunun üzerine biz: Ondan başka bir şey olan bu kelim mahlûk mudur? Diye sorunca, evet demesi üzerine biz de şöyle dedik: Bu da sizin önceki sözünüzün benzeridir. Şu kadar var ki siz zahiren gösterdiğiniz şeylerle belayı kendinizden uzak tutmaya çalışıyorsunuz.

Zühri'nin rivayetinde şöyle denilmiştir: "Musa Rabbinin kelimasını işitince 'Rabbim, şu işittiğim senin sözün müdür?' dedi. (Allah); 'Evet ey Musa, o benim sözümdür ve ben seninle onbin dilin gücüyle konuştum. Bütün dillerin gücüne sahibim. Hatta benim gücüm ondan da fazladır. Ben seninle bedeninin kaldıracabileceği kadar konuştum.

²⁶ Kitab el-Sünne, 1/44

Bundan daha fazlasıyla konuşmuş olsaydım, hiç şüphesiz ölüvermiştin.’ (Zühri devamla) dedi ki: Musa kavmine geri dönünce; “Rabbinin kelamını bize vasfet” dediler: “ Allah Allah! Ben onu size vasfedemem ki” Bu sefer: “Hiç olmazsa onun neye benzediğini söyle” dediler. Musa şu cevabı verdi: “En tatlı haliyle gelen yıldırımların sesini hiç işittiniz mi? Sanki ona benziyordu”.²⁷

Cehmiye’ye mensup kimselere dedik ki: Kıyamet günü; “Ey Meryem oğlu İsa; sen mi insanlara: Beni ve annemi Allah'tan başka iki ilah edin, dedin?” diyecek olan kimdir? Allah değil mi? Bize şu cevabı verdiler: Allah bir şey var edecek ve bu, Allah adına bunu ifade edecek. Tıpkı böyle bir şeyi var edip Musa (as)’a ifade ettiği gibi.

Yine sorduk: “Andolsun ki; kendilerine peygamber gönderilmiş olanlara da soracağız, peygamber olarak gönderilenlere de. Ve elbette onlara, olan- biten her şeyi bir bilgi ile anlatacağız; çünkü biz onlardan uzak değiliz.” (el-A’raf 7/6-7) diye buyuran kimdir? Soru soracak olan Allah değil midir? Dediler ki: Yüce Allah bütün bunlar için ayrı bir şey yaratacak ve bu şey Allah adına bu ifadeleri kullanacaktır.

Dedik ki: Allah konuşmaz, demekle O’na büyük bir iftira atmış oldunuz. Böyle söylemekle, onu, Allah’tan başka tapılan putlara benzetmiş oldunuz. Çünkü putlar konuşmazlar, hareket etmezler, bir yerden bir yere gitmezler...

Cehmiyeciler karşılarında çürütülmez bir kanıt olduğunu görünce, bu sefer:

Allah konuşur, ama kelamı mahlûktur, demeye başladılar. Biz de diyoruz ki:

Adem oğlunun sözleri de mahlûktur. Siz, Allah’ın kelamı mahlûktur, demekle O’nu yarattıklarına benzetmiş oluyorsunuz. Nitekim sizin mezhebinize göre, Allah kelamı yaratıncaya kadar, konuşmadığı bazı vakitler de vardır. Böylece siz küfür ve teşbihi birlikte işlemiş oluyorsunuz. Allah bu nitelikten münezzehtir. Biz ise şunu söylüyoruz:

Allah, dilediği zaman daima kelam sahibidir. “Allah vardı ama kelamı

²⁷ Bu rivayetin kaynağı tespit edilememiştir. Kitab el-Sünne 1/64 ve 2/153

yaratıncaya kadar, konuşmazdı” demediğimiz gibi, “O var olmakla birlikte ilmi yaratıncaya kadar bir şey bilmiyordu” da demeyiz. O önceden vardı, ama kendi nefsi için bir kudret yaratıncaya kadar kudreti yoktu; O vardı ama kendi nefsi için bir nuru yaratıncaya kadar nuru yoktu; O vardı ama kendi nefsi için bir azamet yaratıncaya kadar azameti de yoktu gibi şeyler de söylemeyiz. Dediler ki: “Allah vardı ve başka bir şey yoktu.” demeden asla muvahhid olamazsınız. Buna cevaben dedik ki: “Biz Allah vardı ve başka bir şey yoktu diyerek Allah’ın tüm niteliklerinde hep var olduğunu söyleyerek aslında tek olan ilahı tüm nitelikleriyle tarif etmiş olmuyor muyuz?

Onlara şu örneği verdik: Bize hurma ağacından haber verin dedik ki: Bir kütük, gövde, lif, yaprak tüm bu niteliklere rağmen tek bir ismi yok mudur Bunun gibi Allah, Odur ki, en yüce olana kıyaslanır, tek ilahtır tüm nitelikleriyle. Biz, o kendinde gücünü var edene değin güçsüzdü, demeyiz, güçsüz olmak iktidarsız olmaktır; ne de hiçbir şey bilmediği bir zaman vardı deriz ki; bilmeyen cahildir. Ancak biz; zamanını ve nasılını söylemeden Allah hep bilir güçlü ve maliktir deriz.

Ve yine Allah kâfir olan el-Vahid bin el-Velid bin el-Muğire el-Mahzumi’ye nispet ederek: “Kendisini tek olarak yarattığımı bana bırak.” (el-Müddesir 74/11) buyurmaktadır. Burada ismi geçen kimsenin gözleri, kulakları, dili, dudakları, elleri, ayakları ve birçok organı vardı buna rağmen bu nitelikleriyle değil de Vahid olarak adlandırılmıştır. Bunun gibi Allah en yücesiyle kıyaslanmalı tüm nitelikleriyle tek ilahtır.

XII- Allah nerededir ve nerede değildir

Allahu Teâlâ’nın “Rahman, Arş'a istiva etti” kavli ve Şanı yüce Allah’ın yaratıklarından ayrı oluşunun ispatı

Yüce Allah: “Rahman, Arş'a istiva etti.” (Ta-Ha 20/5) buyurmaktadır. Yine şöyle buyurmaktadır: “Rabbiniz o Allah'dır ki, gökleri ve yeri ve ikisinin arasındakilerini altı günde yaratan ve sonra da arşa istiva edendir.” (Yunus 10/3) Ama Cehmiyye, “Allah Arşın üzerinde olduğu gibi aynı zamanda yerin yedinci tabakasındadır. Allah Arşın üzerindedir, göktedir, yerededir, kısacası her yerededir; O’nun bulunmadığı hiçbir mekân yoktur; bir yerde olup başka bir yerde

olmaması diye bir şey söz konusu değildir” derler ve “O göklerde de, yerde de Allah'dır.” (el-Enam 6/3) gibi ayetleri kendilerine delil alırlar.

Onlara cevap olarak dedik ki: Müslümanlar, Rablerinden hiçbir şeyin bulunmadığı çok yer biliyorlar. Ne gibi yerler, dediler. Onlara şöyle dedik: Sizin iç organlarınız, bağırsaklarınız, domuzların bağırsakları, işkembeler, pislik yerleri, evet bütün bu gibi yerlerde Rab Teâlâ'dan hiçbir şey yoktur. Rabbimiz, gökte olduğunu haber vererek şöyle buyurmuştur:

“Gökte olanın sizi yere geçirmeyeceğinden emin misiniz? Bir bakmışsınız ki, o (yeryüzü) sallanıp-çalkalanmaktadır. Gökte olanın başınıza tas yağdırmasından güvende misiniz? Benim uyarmamın nasıl olduğunu yakında bileceksiniz.” (el-Mülk 67/16-17)

Yine şöyle buyurmuştur: “Kim, izzet istiyorsa; izzet bütünüyle Allah'ındır. Güzel sözler O'na yükselir. Onu da salih amel yükseltir.” (Fatır 35/10)

“O vakit ki, Allah Teâlâ buyurdu: «Ya İsa! Muhakkak seni vefat ettirecek olan Ben'im ve seni Bana yükselteceğim.” (Al-i İmran 3/55) ve “Bilakis Allah onu (İsa'yı) kendi nezdine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir.” (en-Nisa 4/158)

“Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Katında olanlar O'na kulluk etmekten çekinmezler ve usanmazlar.” (el-Enbiya 21/19)

“Göklerde ve yeryüzünde bulunan canlılar ve bütün melekler, kibirlenmeden Allah'a secde ederler. Onlar, üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine ne emrolunursa onu yaparlar.” (en-Nahl 16/49-50)

“Melekler ve ruh, miktarı elli bin yıl süren bir gün içinde O'na yükselir.” (el-Mearic 70/4)

“O, kulları üzerinde kahredici olandır. O, Hakim'dir, Habir'dir.” (el-Enam 6/18)

“O, Aliyyul Azimdir(yani yücedir, büyüktür.” (el-Bakara 2/255)

Yüce Allah, kendisinin gökte olduğunu haber veriyor. Ayrıca Kur'an da aşağıda olanların kınandığını görüyoruz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Şüphe yok ki, münafıklar ateşin en aşağı tabakasındadırlar. Ve elbette onlar için yardımcı da bulamazsın." (en-Nisa 4/145)

"Ve küfredenler derler ki: Rabbimiz; cinlerden ve insanlardan bizi saptırmış olanları göster, onları ayaklarımızın altına alalım da alçaklar olsunlar." (Fussilet 41/29)

Ayrıca onlara dedik ki: İblis' in de şeytanların da varlıkta bir yer işgal ettiklerini bilmiyor musunuz? Allah ve İblis kesinlikle aynı mekânda bir araya gelmemiştir. Yüce Allah'ın: "O göklerde de, yerde de Allah'tır." (el-Enam 6/3) kavli ise şu anlamdadır: Allah, göktekilerin de yerdekilerin de ilahıdır. O, Arş'ın üzerindedir, ama ilmi, Arş'ın aşağısını da kuşatmıştır; ilminin ulaşmadığı hiçbir yer yoktur; ilminin bir yere ulaşp diğerine diye bir durum söz konusu değildir. Yüce Allah şu sözünde bunu dile getirmektedir:

"Allah, yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır. Ferman bunlar arasından inip durmaktadır ki, böylece Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz." (Talak 65/12)

Şeffaf camdan yapılmış bir maddeyle dolu bir bardak düşünün, insan bu bardağa baktığında her tarafını görür. Ama insan o bardağın içinde değildir. Allah da -en yüce mesel Allah'ındır- yaratıklarından içinde olmadığı halde, onların hepsini ihata eder.

Yine bir adam düşünün, kendisine bir ev inşa ediyor. Sonra kapısını kapatıp çıkıyor. Bu adam evinde kaç oda bulunduğunu, her odanın genişliğini bilir. Allah Azze ve Celle de -ki en yüce mesel Allah'ındır- yaratıkların hiçbir şeyin içinde olmadığı halde yaratıklarının hepsini ihata eder; ne durumda olduklarını ve ne olduklarını bilir.

XIII- Allah her zaman ve her mekânda ilmiyle her yanı kuşatandır

Cehmiyye, Yüce Allah'ın: "Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur." (el-Mücadele 58/7) kavlini te'vil ederek: Allah Azze ve Celle bizimle beraberdir ve bizim içimizdedir, derler.

Onlara deriz ki: Ayetin tamamını zikretmeden, niçin bir kısmını diğerinden kopuk olarak naklediyorsunuz? Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah, her şeyi bilendir.” (el-Mücadele 58/7)

Görüldüğü gibi ayet Allah'ın ilminden bahisle başlamakta ve onunla son bulmaktadır.

XIV- Allah'ın her yerde olduğu iddiasının reddi

Cehmilere ayrıca şöyle denilir: Allah, azametiyle bizzat bizimle birlikte ise, kendisiyle yaratıkları arasında olup bitenler hususunda size mağfiret eder mi? Şayet evet diyecek olurlarsa Allah'ın yaratıklarının dışında olduğunu ve yaratıkların O'nun dununda (haricinde) olduğunu kabul etmiş olur. “Bağışlamaz” diyecek olursa o zaman da küfre girmiş olur.

Eğer bir Cehmiyecinin:

Allah her yerdedir, bir yerde olurken başka bir yerde olmaması söz konusu değildir, dediğinde, aslında yalan söylediğini anlamak istersen, ona şu soruyu sor:

Hiçbir şey yok iken Allah var değil miydi? Evet, diyecektir. O zaman şunu söyle:

Allah mahlûkatı yaratırken, onları kendi içinde mi yarattı, yoksa kendi dışında mı?

Bu sorunun cevabı bağlamında üç görüş belirginleşecektir.

Bu görüşlerden biri:

1- Allah mahlûkatı kendi içinde yarattı, demektir. Bu cevabı verecek olsa, küfre sapmış olur. Çünkü insanların, cinlerin ve şeytanların Allah'ın içinde olduklarını iddia etmiş olur. Şayet:

2- Onları kendi dışında yarattı, sonra kendisi onların içine girdi, dese, bu sefer de küfre sapmış olur. Çünkü Allah'ın, kirli, pis bir mekâna girdiğini iddia etmiş olur. Eğer:

3- Allah mahlûkatı kendisinin dışında yarattı, ama onların içine girmedi, şeklinde bir cevap verse, diğer bütün yanlış görüşlerinden dönmüş olur. Ki, ehl-i sünnetin görüşü de budur.

XV- Cehmiyenin Allah'ın ilmi hakkındaki görüşlerine reddiye

Cehmiyenin Allah'ın bilgisini itiraf etmediğini bilmek istersen ona de ki: "Allah der ki: Onun bildirdikleri dışında insanlar onun ilminden hiçbir şeyi tümüyle bilmezler. " (el-Bakara 2/255) ve yine: "Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder, onu kendi ilmiyle indirdi." (en-Nisa 4/166) de ve yine: "Eğer onlar size cevap veremiyorlarsa bilin ki o ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir." (Hud 11/14) ve yine: "Onun bilgisi dışında hiçbir meyve kabuğunu yarıp çıkamaz hiçbir dişi gebe kalamaz ve doğurmaz." (Fussilet 41/47) de.

Cehmiye ye sor itiraf eder mi yoksa etmez mi Allah'ın ilmini ki bize ayetlerle bildirilmiştir. Eğer inkâr ederse, imanı inkâr etmiş olur. Eğer Allah'ın ilmi yeni oluşmuştur derse Allah'ın bilmediği bir zaman olduğunu söyleyerek ve Allah'ın ilmi yaratana değin bilmediğini ve sonra bildiğini (ilim sahibi olduğunu) iddia ederek imanı inkâr etmiş olur. Ve eğer Allah'ın ilmi yaratılmamıştır, başlatılmamıştır derse ehli-sünnetteki yerini terk etmiştir.

XVI- Allah'ın yarattıklarının içinde olduğu iddiasına reddiye

Allah Musa'ya (kardeşi Harun'la birlikte ikisini kast ederek) "Ben sizinle beraberim." (Ta-Ha 20/48) dediğinde bunun anlamı Ben ikinizi de korurum manasındadır ve yine "Hani onlar mağaradaydı o arkadaşına üzülme çünkü Allah bizimle beraberdir diyordu." (et-Tevbe 9/40) buda bizi savunmak için anlamı taşır. Ve yine "Nice az sayıda birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir." (el-Bakara 2/249) burada onlara düşmanlarına karşı verilen zafer kastedilir ve yine "Üstün durumdayken gevşeyip barışa çağırmayın Allah sizinle beraberdir." (Muhammed 47/15) burada onlara düşman üzerine verilen zafer kastedilir ve yine "Onun razı olmadığı sözü düzüp kurarken O onlarla beraberdi." (en-Nisa 4/108) burada Allah'ın onlardan haberdar olması

kastedilir ve yine "İki topluluk birbirini görünce Musa'nın adamları işte yakalandık dediler. Musa asla dedi. Rabbim şüphesiz benimledir bana yol gösterecektir." (eş-Şuara 26/61-62) burada Firavuna karşı yardım edeceği kastedilir.

Dedik ki ona Cennet, cehennem, arş ve gök ve dirilme olmayacak mı evet dedi o zaman Rabbimiz nerede olacak diye sorduk şöyle cevap verdi: Dünyada her şeyde olduğu gibi orada da her şeyde olacak. Ona dedik ki: O halde sen Allah'ın arşı, bahçesi, ateşi ve havası arasında bölüneceğine inanıyorsun. Böylece Allah'a karşı yalanları apaçık ortaya çıktı.

XVII- Allah isminin yaratılmış oluşuna reddiye

Cehmi, Allah'ın her şeyde yaratıklarıyla beraber olduğunu, fakat bir şeyle ne bitişik ve ne de onun dışında olduğunu iddia ederken aleyhindeki hüccet ortaya çıkmaktadır. Bu durumda ona: Allah yaratığının dışında olmadığına göre ona bitişik değil midir? Dedik. Hayır, dedi. Peki, bir şeye ne bitişik ne de onun dışında olmaması nasıl olur? Dedik. Geveleyip: Keyfiyetsiz olarak, dedi. Ama yine de sözülle bazı cahilleri aldatıp gözlerini boyadı.

Cehmi Allah isminin Kur'an da yaratıldığına iddia ediyor. Sorduk O adını yaratmadan önce adı neydi? Şöyle cevap verdiler: O'nun adı yoktu. Dedik ki bunu şunlar takip eder o halde kendine ilmi yaratana değin cahildi ve nuru ile gücü de yoktu kendi için yaratana değin. O şeytani adam Allah'ın onu utandırdığını ve çıplaklığını ortaya serdiğini Allah'ın adının Kur'an da yaratılmış olduğu iddiasında bulunduğu için olduğunu anladı.

Cehmiye ye dedik ki Bir insan yalan yere Allaha yemin etse ki ondan başka ilah yoktur, bu yalancının yemini gibi olmaz çünkü yaratılmış olanın adıyla yemin etmiştir yaratanın değil. Allah onu yine utandırdı

Ona dedik ki peygamber, Ebu Bekir (ra), Ömer (ra), Osman (ra), Ali (ra) onları takip eden halifeler, yöneticiler, kadılar Allah'ın, ondan başka ilah yoktur, adıyla yemin verdirmezler mi ondan başka ilah yoktur. Ama size göre onlar yanılmışlar peygamber ve onu takip edenler Allah ismini yaratana yemin ettirmeliydiler, Allah adını yaratandan başka ilah yoktur sözünü itikat edinmeliydiler aksi takdirde Allah'ın birliğini beyanları geçersiz olurdu. Allah onu yalanlar

söylediği için utandırdı. Ama biz deriz ki Allah Allah'tır. Allah isim değildir her şey isimdir Allah'tan başka.

Eğer Allah konuşmadıysa her şeyi nasıl yarattı. Bir başkası daha mı var? O her şeyi ol demekle kelamıyla yarattı. O'nun Kur'an da: Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman ona sözümüz ol dememizdir hemen oluverir. (en-Nahl 16/40) dediğini görerek dediler ki bizim ona sözümüzden kasıt isteğimiz onun olmasını sağlar. Biz de dedik ki o halde ilave neden 'ona sözümüz ol dememizdir' dediler ki: Kur'an da ki her şeyin bir anlamı var. Allah Arapça tabirle konuşur duvar konuştu, avuç konuştu ve düştü lakin bir şey deme.²⁸ Ona dedik ki sen bunun üzerine mi hüküm kurarsın onlar da evet dediler. Bunun üzerine sizin inandığınız üzere Allah konuşmasaydı, o halde Allah her şeyi ne sebeple yarattı dedik onlara. Onlar da şöyle cevap verdiler gücüyle. Biz de o şey midir dedik ve onlar itiraf ettiler. Onlara sorduk O'nun gücü yaratılmışlardan mıdır ve kabul ettiler. Onlara dedik ki öyle görünüyor ki O yaratılmış olan için yaratmış. Böylece Kur'an'ı reddettiniz ve muhalefette bulundunuz ki Allah şöyle buyurmaktadır: 'Allah her şeyin yaratıcısıdır.' diyerek kendisinin yaratıcı olduğunu bize bildirmektedir. Yine 'Allahtan başka yaratan var mıdır?' (Fatır 35/3) yani Allah'tan başka yaratan yok anlamında, oysa siz Allah'ın yaratmasından gayrı bir şey iddia ettiniz. Bu Cehmiye öğretisi yüce Allah'tan uzak olsun.

XVIII- Allah'ın Kuran'da Rab olarak nitelendirilmesi ile alakalı hadis

BAB: Cehmiyye'nin rivayet olunan bazı hadislerden²⁹ yola çıkarak Kur'an'ın mahlûk olduğunu iddia etmesine dair

Cehmiye, peygamberimizden (sallallahu aleyhi ve sellem) rivayet edilen: "Kur'an açık renkli bir genç suretinde gelir. Kendisini okuyan kişiye gelir ve der ki:

- Beni tanıdın mı? Kişi der ki:

- Kimsin sen? Der ki:

²⁸ Buradaki ifade bozukluğu transkripte yer alan bir hatadan oluşmuş olmalı, bu haliyle bir anlam ifade etmemektedir. Biz çeviri yaptığımız metinde yer aldığı için metin içerisinde olduğu gibi yer verdik.

²⁹ Kenz el-Ummal'da bu hadisin Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, İbni Hibban, İbn Ebi Şeybe ve Taberani'den birçok değişik rivayeti vardır. (Kenz el-Ummal 463; 480; 481;491)

- Ben, gündüzleri uğrunda susuz kaldığın, geceleri sabahlara kadar uyanık kaldığın Kuran'ım. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) devamla şöyle buyurdu:

Bunun üzerine kişi onunla Allah'a gider ve der ki: - Ya Rabbi!.." (İbni Mace; Darimi; Ahmed) hadisi dayanak alarak Kur'an'ın mahlûk olduğunu savunmuştur.

Biz de onların bu iddialarına şöyle cevap veriyoruz:

"Kul huvellahu ehad" suresini okuyana şu, şu vardır...." (Tirmizi; Ahmed; Nesai) hadisindeki anlamda Kur'an gelmez.

Siz "Kul huvellah..." suresini okuyana bu surenin gelmediğini görmüyor musunuz?

Bilakis, onu okumanın sevabı gelir. Çünkü biz Kur'an'ı okuyoruz ve o gelmez, diyoruz, bir halden başka bir hale değişim geçirmez.

Allahın rahmeti Allahın dininde âlim olanın muhacirin ve ensarın öğretilerinden başka Kuran ve sünnete aykırı olanı reddeden ve Cehmiye ve kollarından uzak duranın üzerine olsun, selam peygambere ailesine ve ashabına olsun.

Muhammed bin Muhammed bin Ali bin Ahmed el-Mukaddesi el-Hanbeli

3 Zilhicce 821